

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VII., Lövölde-tér 2/a.

Telefonszám: 95—28.

POLITIKAI JELLEGŰ,
ZSIDÓ FELEKEZETI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Szerkeszti: SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve 20 K
Fél évre — — — — 10 „
Negyed évre — — — — 5 „

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

Készül a skizma.

Országos gyűlésre hívja f. é. dec. 6-ikára az orth. központi vezetőség az orthodoxia exponált főembereit. A vezetőket és a félrevezetőket. Célja — ha titkolják is — nem más, csak az, hogy ünnepélyes deklarációval bélyegezhesse hitelesnek az egységes autonómia kérdésében elfoglalt álláspontját. Amit a vezetőség eddig hivatlanul hirdetett, ami eddig csak doktrína volt, visszamaradottak agyréme, terroristák fufangja a haladó zsidók politikai visszaszorítása céljából, azt most dogmául akarják ráerőszakolni a magyar orthodoxiára és hogy az államhatalmat is, amely az autonómiát, ahogy a kultuszminiszter minapi nyilatkozatából kitűnik, egységes keretben óhajtja megalkotni, — ez örület respektálására kényszerítsék, színhedriális tekintélybe borítják a gyülekezést. A feladat az, hogy a magyar zsidóságnak két külön felekezetre való szakadását deklarálja.

Az attentatum színhelyéül a Sándor-utcai régi országházat szemelték ki. Itt fogják a história, a tradíció, a törvény, a természet, a közakarat és az egyistenség fogalmából szervesen kifejlődött egységesség meghamisításával országnak-világnak deklarálni, hogy a zsidóság hitében nem egységes és végérvényesen két felekezetre szakadt. A tény szempontjából nem fontos, a testvérgyilkos kezek hol végzik a szentségtörő munkát. De megjelöltük a helyet, mert az országházban való megállapodás némely előzménye megdöbbentő élességgel jellemzi a mérnyelő szándék ethikai értékét.

Az orth. vezetőség héberbetűs, németnyelvű organumában olvassuk, hogy komoly aggodalmak merültek föl az iránt: az Országház nagyterme, amelyben a szent ünnepek alatt pót-temploma volt a pesti hitközségnek, talán nem is alkalmas a gyülekezet céljaira és talán nem is egyezik meg az orthodox vallásos felfogással, hogy a szent Hartsteinok és a szent Gábelek itt fejtsek ki álláspontjukat az autonómiáról, amelyet

egységesíteni nem szabad. Abban a templomban, amelyet profán összejövetelre is tisztátalannak ítélnék, az egész világ askenáiz zsidóságának lithurgiájával dicsőítették az egyetlenegy Istent, a Semát vallották benne, azzal a meggyőződéssel és azon a nyelven, mint az orthodox templomokban és nagylelkű zsidó szívek itt adakoztak százakat a rombadőlt kecskeméti zsidó templom ujjáépítésére és egyéb jótékony célokra. De akik a Semát kiáltották és akik a százakat áldozták, nem voltak orthodox zsidók. Hát az ortodox korifeusok káromolhatják-e a zsidóságot, ahol imádkoztak a nemorthodoxok? Eszükbe jutott bizonyára, hogy ugyancsak ebben a teremben gyalázták valamikor Istócyék, Verhovayék a zsidó vallást és a hozzátartozókat, de ez az emlék nem zavarta őket. Ettől még elég „szent“ nekik a régi Országház nagyterme, szentségtelenné csak a zsidó imádság züllesztette.

Hát ez alacsony felfogás komikumában is kiáltoán jellemzi az orthodox vezetőség gondolkodását. Akik az izléstelenségükben ennyire kényeskedők, azokról igazán fel lehet tenni, hogy deklarálni fogják a magyar zsidóság kettészakadását, bárha jogtalanul és hivatlanul is.

Az orthodox vezetőség álláspontjáról és szándékairól sokszor elmondottuk már e helyen a véleményünket. Ezúttal csak azt a tényt kívánjuk leszögezni, hogy ez országosnak mondott gyűlés összejövetelét nem az egész magyar zsidóság követelte, még csak nem is az orthodox zsidóság egyeteme. Bármit végez is, érték és hatályosság szempontjából semmis és érvénytelen. Az orthodox zsidóságra nézve azért, mert felhatalmazása és kifejezett külön mandátuma nélkül semmiféle bizottság országos kongresszussá nem deklarálhatja magát és egy adminisztratív teendőkre alakított fórum magának a szervezetnek a szűkítésére, vagy akár a kibővítésére érvényes határozatokat nem hozhat. A meghirdetett értekezlet országos felhatalmazás nélkül ezt annál kevésbé teheti, mert az auto-

nómia nem belső és nem gazdasági ügye az orthodoxiának és nem is az ő ügye csupán. A rendezése az egész zsidóság érdeke és az állam érdeke is. Hogy milyen legyen az autonómia, azt törvényhozás útján az állam állapítja meg rendesen az érdekelt egyház meghallgatása alapján. Minden államban, ahol a zsidó felekezetnek törvényes szervezetet adtak, így jártak el. Maguk a kormányok iniciálták az országos gyülekezetet, az állásfoglaláshoz való tekintélyt és hivatottságot tehát a kormánytól nyerik ezek a tanácskozások. Ahol a felekezetek, vagy a felekezetek frakciói a kormánynak ezt az iniciáló lépését megelőzik, ott az állásfoglalás a terror jellegével jelentkezik. Rá akarnak oktroynálni a kormányra és a törvényhozásra olyan felfogást, amely nem az egyetemes zsidóság felfogása, de ők a közszellem meghamisításával annak tüntetik fel, hogy a kormányt a saját állásfoglalásuk elfogadására kényszerítsék.

Ez az országosnak mondott értekezlet országos becsapásnak készül. Be akarja csapni az orthodoxiát és a kormányt egyaránt, még pedig azzal, hogy magát a kérdést fufangosan megkerüli és nem arról fog nyilatkozni: milyen legyen a szervezet, egységes-e, vagy nem egységes, hanem arról, hogy magát a zsidóságot, mint vallásos testületet, milyennek ítéli. És ki fogja mondani, hogy a zsidóság nem egységes és hogy az két külön egyházra tagozódik. Talán még annak a kimondására is vetemedik, ahogy egyszer már megtette, hogy a kongresszusi alapon álló zsidók nem is zsidók, de a zsidóságtól elszakadt idegen hitfelekezet, ezért megtagadják a vérségi és a történelmi összetartozást és dogmatikusan feállítják az elkülönítő falat, amely társadalmilag is elválasztja a két tábor, kimondván, hogy egymás között nem házasodhatnak és nem a lakóhely állapítja meg automatikusan a hitközséghez való tartozást, hanem a konfesszió és adott esetben a „kitérés”. Mert a kettészakadásnak a legtermészetesebb konzekvenciája, hogy nem az életfelfogás és a szimpátia szerint tömörülnek egy gyülekezetté a rokonérzésűek, hanem a konfesszió szerint és ha a kongresszusi zsidó orthodox templomban akarja mondani a kaddist, akkor előbb ki kell térnie és ki kell térni majd az orthodox rabbi fiának is, ha véletlenül olyan városba sodródik, ahol csak kongresszusi vagy status quo ante alapon álló hitközség van.

Képesnek tartjuk az orthodox vezetőséget erre a merényletre is, de egészen biztosra vesszük, hogy az orthodoxia, a független és vezetőik terrorján kívül álló becsületes százezrek felháborodva fogják visszautasítani ezt az inju-

riát, amely magát a zsidóságot gyalázza meg; nemcsak a magyar, de az egész világ zsidóságát, amely dogmául az egészséges zsidóságot vallja és nem a részekreszakadtat. Vissza kell utasítania ezt a deklarációt, mert nem az ő megbízásában történt és mert nem az ő felfogását fejezi ki. Vagy megkérdezte-e az orthodox vezetőség az egyetemes orthodoxia véleményét? Kapott-e megbízást külön-külön minden orthodox hitközség képviselőtestületétől arra, hogy a zsidóságot két felekezetté stigmatizálja? Ilyen megbízást nem kapott, ezt a kérdést az orthodox hitközségek elé nem tette és ha mégis ilyen nyilatkozattételre vetemedik, akkor ez a legközönségesebb becsapás, amit azért eszelt ki, hogy a külön autonómiára kényszerítse a kormányt, mert ha a zsidóság két felekezet, akkor oktalanság egy szervezetbe egyesíteni őket.

Ennek a rabulisztikus felfogásnak volt már tolmácsa is a képviselőházban. A rabulisztika atyamestere, az orthodox vezetőség főőpatronusa: Polónyi Géza fejtette ezt ki a törvényhozás előtt. Méltó volt a felszólalás ő hozzá és méltó volt felbuztatóihoz is. A liberáliszmus kötösébe burkolózott ez a jeles férfiú és az orthodoxia védelmében gyűlöletes inzultust vágott a zsidóság fejéhez. A külön autonómiát követelte csupa szent tiszteletből a romlatlanul fentartandó orthodoxia érdekében és egy szusszal követelte a *konfessziót*. Tetszik-e tudni, mi ez? Semmi egyéb, csak az, hogy a magyar zsidóságnak valamely e célra összehívott színhedriális gyűlekezete pontonként állapítsa meg a zsidó vallás *ethikai szabályait*. Vagyis deklarálja hivatalosan, hogy nekünk zsidóknak csakugyan nem szabad lopni, hazudni, hamis esküt tenni, más felekezetűeket megkárosítani és hogy a hazaszeretet és a nemzettel való hűséget a vallás parancsolja. Az orthodox Polónyi ime ezt követeli a zsidóktól, akiknek a vallásán épült egész ethikai tartalmával a keresztény vallás és ezt követeli a magyar zsidóktól, akik kulturtevékenységükkel tesznek már évtizedek óta nagyszerű konfessziót morális életfelfogásukról.

Ime a legvadabb antiszemitizmus az orthodoxia köpenye alatt. Aminthogy magának az orthodox vezetőségnek a haladó zsidóság ellen való folytonos intrikálása szintén nem más, mint antiszemitizmus. A kormányok szimpátiáját azzal tudják biztosítani maguknak, hogy tüntetnek a visszamaradottságukkal és az orthodox elemek kulturális igénytelenségével. Az uralkodó osztályoknak kedvesebb ez a zsidóság, mint az a másik, amely velük a kultúra minden területén versenyez és ezért gyűlölni való.

De zsidóellenesebb gondolatot még a legvadabb antiszemita se eszelhetett ki, mint a minő ez a deklaráció lesz. Szerencse, hogy nem kell félni tőle. Az orthodoxok nem fogják komolyan venni, a haladó zsidóságnak meg éppen nincs oka rá, hogy törődjék vele. Egyoldaluan nem lehet deklarálni ilyen elválást. Csoportok és frakciók támadhatnak egy felekezeti kebelében, sőt szekták is; de ezek nincsenek feljogosítva arra, hogy a másik részt kiközösítsék. Mindig is úgy volt, hogy azok voltak az *elszakadók*, akik a közösséget megtagadták. Az orthodoxiának pedig bizonyára semmi kedve ahhoz, hogy szektáriánus jeleggel váljon el az egyetemes és egységes magyar zsidóságtól. Legkevésbé sem teszi ezt az egységes autonómia miatt, amely nem akadályozhatja vallásos intézményeinek megtartásában és szelleme szerint való kibővítésében, sőt inkább még fokozza ennek a lehetőségeit, mert csak az egységes autonómia keretében követelheti a zsidóság mindazoknak a jogoknak teljes megadását, a mit részére a törvény biztosított, de amelynek elismeréseért az „autonom” orthodoxia szervilis és a saját hatalmi érdekét kergető vezetősége sohase exponálta magát.

Glosszák a hétről.

□ Marcona faj, ez a címe annak a cikknek, amelyben az Alkotmány a zugbankároknak nevezett és most vádlottak padján ülő börzeügynökök dolgával foglalkozik. Ez a marcona faj, kérem szépen, mink vagyunk, mink zsidók mindannyian, még azok is, akik soha életükben nem voltak a Szabadság-téren, arról nem is szólva, hogy a börzére be nem tették a lábukat. Mert ilyen zsidók is vannak egynehányan. Nota bene: ezek a zsidók, akikre olyan nagy hurrával esett rá annak idején a közvélemény, nem is látszanak valami tulságosan bűnösöknek, de tegyük fel, hogy valóban bűnösök. Mi következik ebből? Az, mondja a fent idézett lap, hogy — csak német kliensekkel dolgozván — tönkretették a magyar nevet a külföld előtt. Ezek a gonosz zsidók! Még csak nem is magyarok, de azért belegázolnak a magyar név tisztességébe. Ezek a zsidók, akik ülnek a vádlottak padján és velük együtt — természetesen — a többi zsidók is. Mondom, ezek a zsidók nem látszanak bűnösöknek, minden tanuvallomás mellettük szól eddig s ha bűnösök volnának se igen tudná kideríteni az a bíróság, amely előtt állnak, mert a bírák — a magyar uralkodó osztály tagjaiból kerülve ki — oly édes-keveset értenek az előttük forgó börzeügyhöz, hogy az már kész nevetség. Pedig igazán érthetnének hozzá egy keveset, ha nem is azért, mert a börze elég fontos gazdasági tényező a modern életben, hanem azért, mert ők most egy

börze-ügy bírái. De mindegy. Tételezzük fel, hogy e mostani vádlottak bűnösebbek, amint amilyeneknek látszanak: olyan főbenjáró borzalmas dolog-e ez? S ha ők valóban elkövettek volna valamit, van-e közöm énnekem ehhez, aki bizonyosan semmit se követtem el. Vád érhet-e érte? Ugy-e, nem. Mert abból se kovácsol senki vádat ellenem, mint magyar ellen, hogy az elmúlt hónapban olyan bestiális gyilkosságok estek szanaszerte a hazában, vagy olyan bűnpörök végtárgyalásai folytak — csupa keresztény vádlottakkal — hogy az embernek a haja állandóan az égnek állt? Erről nem értesül a külföld? S ha értesül róla, nem mondja-e: hü, ezek a magyar keresztények, illetve általánosságban, ezek a magyarok, még általánosabban: a keresztények milyen gonosz emberek? Nem valószínű, hogy bárhol is mondanának ilyet. Álljunk ide és magyarázzuk el ezeregyedszer, hogy vannak jó és vannak rossz emberek, vannak minden felekezeten s hogy ebből soha semmi az illető felekezetre nem háramlik. De ha már épen válogatni kell a vállalandó bűnösök között, mi inkább vállaljuk a zugbankárokat, csirketolvajokat és szélhámosokat, mint az emberölőket.

*

A német császár tett egy nagyon fontos nyilatkozatot. Nyilatkozatot, amelynek következtében esetleg megnyílhatna a német hadsereg a zsidóság számára, amely eddig, köztudomás szerint, csak az altiszti rangokig juthatott el ebben a hadseregben. Szó volt egy zsidó tartalékos tiszthelyettesnek tartalékos tiszté való kinevezéséről. A hadvezetőség ellenezte a kinevezést, mert tudvalevő, hogy a német hadseregben eddig mindössze hat zsidó vallású tartalékos tiszt van. A vitás esetről tudomást szerzett Vilmos császár is és így döntötte el a kérdést, mikor meghallotta, hogy az illetőt a vallása miatt nem akarják előléptetni:

— Vallási okok nem akadályozhatják meg, hogy egy különben megfelelő és jó tartalékost tiszté nevezzenek ki.

Mi lesz ezután, e császári nyilatkozat után? Semmire lesz, minden marad a régiben, azzal a különbséggel, hogy ezután nem lehet azt mondani, hogy a császár legszemélyesebb óhajta a német hadseregtől a kitűnő német zsidóság távoltartása. De a megoldás nagyon egyszerű. Erről az egy esetről tudomást szerzett a császár, nyilván azért, hogy ezt a neki kellemes nyilatkozatot megtehesse és a többiről nem fog tudomást szerezni, úgy, ahogy eddig se szerzett tudomást. Mit jelent ez? Nem azt, hogy a császár eddig nem tudta, hogy zsidó tisztek nincsenek a hadseregében. Ő, a császár mindenesetre nagyon okos ember és tudja, hogy mi történik körülötte. De ha behunyja a szemét, akkor nem fogja látni. És eddig is behunyja és nincsen könnyebb, mint az, hogy ezután is behunyja. Így marad ő liberális államfőnek és így maradnak a német zsidók — kívül a tisztikar keretein.

*

A nyitrai megyei közigazgatási bizottságnál a nyitrai orthodox hitközség följelentést tett a következő nagylényegű ügyben: Menczer Ignác és Breznic Ignác urak, a nyitrai elemi iskola tanítói hosszunapkor a templomban nem papucsban, hanem cipővel jelentek meg. Mi a manót csináljon egy közigazgatási bizottság, mikor egy ilyen ügy kerül eléje? Közigazgatás? Melyik itt a közigazgatás: a templom, a cipő, vagy a papucs? Egyik se. A bizottság hát kimondotta, hogy ebben az ügyben nincs szava és a tanítók ellen a fegyelmi eljárást — mert ezt akarta a nyitrai orthodox hitközség — nem indíthatja meg. A döntés helyes, tehát ez ellen nem emelhetünk semmi kifogást. Ellenben megkérdezzük az orthodoxokat: kell-e autonómia? Nem kell, mondják ők, mert nekik már úgy is van. Kaptak egyet Lukács Györgytől. Van-e valóban? Ha volna, akkor el kellene-e mennie a nyitrai hitközségnek árulkodni a saját tanítóira a megyei közigazgatási bizottsághoz, amely előtt az egész komédia nagyon nevetségesnek tűnhetett fel. Ha igazán volna autonomia, akkor az orthodoxok a saját hatáskörükben büntethették volna meg a két iszonyu vétkezőt. De persze autonómia nincs és nem is lehet kívánni senkitől a világon, aki kívül áll a zsidóságon, hogy a cipő-papucs dologban döntsön. Nem is kellene kívánni, sőt illetlenség és tapintatlanság ilyesmivel idegenek elé menni. A neológ zsidóságnak még annyi autonómiája sincs, amennyit az orthodoxok a magukénak mondanak, de azért ilyen ügyek nem kerülnének ki a neológ zsidóság kebeléből profán szemek elé. Nem azért, mintha vallási ügyeket szégyelni kellene: de ilyen vallási ügy, ahol a cipő vagy papucs körül akarnak életbevágó fontosságú eredményt kihozni, nem válik dicsőségünkre. Sajnos, nekünk se, mert mindaz a szégyen, ami orthodoxokat éri, a mienk is, sőt nagyobb mértékben a mienk, mert mi jobban tudjuk szégyelni magunkat, a bőrünk finomabb szerkezeténél fogva.

*

A miniszter kitiltotta a kongregációt az iskolából, tehát világos, hogy Aradon az iskolában kongregáció alakult. Nem is csendben, nem is suttymban, hanem teljes nyilvánosság előtt, osztentative. De, hozzá kell tenni, megelőzőleg senkise tudott róla, akit megkérdeztek. Az igazgató se, a professzorok se, egyszóval senki. Most utólag se tudnak talán. A kongregáció nem anyától lett, de rózsafán született, hipp-hopp itt van, akármit gondol róla a miniszter. Mert a miniszter valóban gondolhat róla rosszat, de a tanácsos ur jót gondol felőle. A lehető legjobbat. Nem is jó iskola, amelyikben nincsen kongregáció s ezért okos ember az az aradi hitoktató aki nem törődik se igazgatóval, se tanárral, se városi közvéleménnyel, se lapok cikkeivel, se miniszteri rosszalással. Mind e nevezettek őt nem léptetik elő, nem büntetik meg, nem csinálnak neki semmit, legföljebb a fülét rágják. Ellenben a tanácsos ur, a Barkóczy báró: az igen! Az minden jót szerezhet

a hitoktató urnak, ha neki úgy tetszik. Mert még a miniszter ur is elmegy, csak épen a tanácsos ur nem megy el. Oda van nőve a székhez és nincs oda nőve a miniszterhez. Eszerint Aradon van kongregáció és most álljon a feje tetejére mindenki: kongregáció van és ha van, akkor meg is marad. Ezen nem lehet segíteni, ezen csak megpukkadni lehet. Viszont ezt nem érdemes.

*

A néppárt jégre tette Rakovszkyt s a kegyelmes, mielőtt a jégre lelépett volna, így szólt hátra a tizenhármaknak, akik most már csak tizenkettők:

— Követni fogtok, főtisztelendő Robespierre urak.

Rakovszkynak igaza van, mert a néppárt csakugyan nagyon hamar utána fog menni vezérének. Épen ezért nem jól teszik, hogy verekszenek és megölik egymást, fölösleges. Ők mindannyian halálra vannak ítélve. Tessék figyelni a szóra: nem azért, mert a klerikalizmusnak lemenőben volna a napja. Nem. A klerikalizmus jól fejlődik, de a néppárt klerikalizmusnak is nagyon elmaradott. Szegény néppárt (ámbár voltaképen nem a mi feladatunk, hogy sajnáljuk) előregedett, a fogai kipotyogtak, az eszméi megavasodtak, az eszközei elgyöngültek. Beszélhet, már senkise hallgat rá. Az új reakció felkészül, tanul, okosodik, él: a néppárt mindezt nem csinálta s még a régi jelszavait is vékonyan hangoztatja. A leghangosabb emberei is csöndesek és úgy, ahogy van, az egész társaság nagyon kövér. Meghíztak az élet javain s kövér emberek nem csinálhatnak forradalmat, mert a kövér emberek meg vannak elégedve az élettel. A néppárt ma már, mert személyenként jól elhelyezkedett, meg van elégedve a kormányval, az egyházpolitikával, sőt attól félünk, még velünk zsidókkal is.

Keresztény-szociális közéletmezés.

A drágaság ellen a főváros, miután nálánál illetékebb tényezők erre semmi hajlandóságot sem mutatnak, enyhítő intézkedésekkel akar küzdeni. A drágaságot tudvalevőleg nem a zsidók csinálták. Eddig még sehol sem olvastuk, hogy az élelmiszerbehozatali vámokat a pesti vagy a bécsi zsidó hitközség állapította volna meg, avagy a Köztelken és a bécsi agrár Centralstellében Weinmann Fülöp dr. udv. tanácsos, avagy Stern Alfréd dr. hitközségi elnökök vezetése alatt jelentették ki volna, hogy élő állatot a monarchia területére egyáltalán nem és húst is, megszabott mennyiségben csak onnan engednek behozni, ahol az nem kapható. Mégis ime, kisült, hogy a drágaság zsidó-ügy, felekezeti maffia eredménye. Franciaországban, ahol alig van zsidó, de volt egy bizonyos Meline nevezetű agrárius miniszterelnök, fejeket vertek be, üzleteket fosztottak ki a drágaság címén; a nagy Német birodalomban, ahol a zsidóhitű lakosság arányszáma minimális, évtizedek óta fúrnak-faragnak a drágaság kérdésén, mert Bismarck óta a junker-érdekek vezetnek és így tovább. A

drágaság nem, igazán nem zsidó-ügy: a gabonáért és az állatokért a nagy pénzeket nem a zsidók teszik zsebre, de hát azért bizonyos oldalról nyíltan vagy suttyomban mégis rajtuk keresik.

Amiről itt a központban még édes-keveset beszélnek, vidéken már megindult a fogyasztási szövetkezetek kitanítása, hogy deus ex machinaként ők álljanak elő azon elsőrendű élelmicikkek drágaságának enyhítésére, amelyeknek megszerzése a termelés elégtelensége, a behozatali vámok és tilalmak folytán éppen azoknak a legnehezebb, akik maguk nem termelők, de a köztisztviselők fizetésének emelése és az államterhek növekvése folytán a magasabb adókat viselni kénytelenek. Mert nem a földadót emelik, hanem a III. oszt. kereseti adót, amit az iparos és a kereskedő fizet. A központban és az agrár berkekben is természetesen arról szól az ének, hogy a közvetítés az, ami az elviselhetlen drágaságot okozza. Már pedig ki és mi a közvetítés? A zsidó. Sőt nemcsak a zsidó, hanem a lengyel, orosz és a román zsidó, aki marha és gabona helyett vámmentesen vándorol be és fittyet hány a bevándorlási tilalmaknak, határrendőröknek és csendőröknek.

A főváros közgyűlési termében, ha nem is ezekkel a szavakkal, de ilyen értelemben és ily markánsul állította be már a kérdést a héten szerdán a keresztényszociális kisdéd párt budapesti feje, Baranszky dr. ur. És tette ezt abból az alkalomból, hogy a zsidónak bélyegzett demokrata párt és feje, Vázsonyi Vilmos dr., részben a városi polgárság érdekeit fölálldozva és az agrárius álláspont felé közelítve, két hónapi tanácskozás eredményeként oly javaslatokat segített a főváros közgyűlése elé vinni, amelyek a közvetítés kinövéseinek lenyesegetésével akarnak, amenynyire éppen lehet, a drágaság elviselhetlen mérvein enyhíteni.

Nagyszerű színjáték volt. Méltó a reakcionárius hazugságokkal telt korhoz. A keresztényszociálisok fővárosi vezérének nem volt más mondanivalója, mint hogy a bevándorló lengyel, orosz és román zsidók volnának azok, akiknek terhére a drágaság irandó. Nem tudjuk, Darányi Ignácot, avagy Károlyi Mihály grófot, akik a mai agrárvédelmet megalapozták és föntartásán emberfölötti erővel dolgoznak, nézte-e lengyel, orosz vagy román bevándorlónak; de egészen bizonyos, hogy nem ezekre a főurakra gondolt, mert hiszen ezek legfőleg agrár-törekvéseket, de nem élelmiszereket közvetítenek.

Baránszky dr. a maga okatlan szentenciájára, *Lajta* Béla és mások közbeszólásaiban, Vázsonyi riportjában, kemény választ kapott, ami, abban a közgyűlési teremben, amelyről egy másik kitűnőség, Polónyi, már korábban igyekezett kimutatni, hogy el van zsidósodva, természetes is. De még sem kapta meg azt a feleletet, ami a leginkább lett volna a helyén. Senki sem vágta a szeme közé, hogy azok a lengyelek, oroszok és románok, akikről oly sok szó esik, nem zsidók. A főváros 1906. évi statisztikai évkönyve, melyet 1908-ban tettek közzé, azt közli, hogy a főváros területén 5488 lengyel és 439 orosz tartózkodik. Ezek közül zsidó 1060 lengyel és 280 orosz. Román oly kevés van, hogy nincs is külön kitűntetve. Tehát a lengyel és orosz

lakosságból csak 22·5% a zsidó, holott a zsidóhitű lakosság arányszáma, 1906-ban, általában véve, 23·5% volt. Vagyis viszonylag az orosz és lengyel nemzetiségűek közt kevesebb a zsidó, mint a keresztények közt.

1906. óta nem növekedhetett a szóbanforgó nemzetségekhez tartozó zsidóhitűek arányszáma. Egyszerűen azért nem, mert a határrendőrség működésének szigorítása a következő évekre esett és éppen ez a lap volt az, amely ismételtén jutott már abba a helyzetbe, hogy egészen jogosulatlan kiutasításokat kellett szóvá tennie. Aki tehát, ily tények ellenére, a lengyel, orosz és román zsidók nyakába sózza a drágaságot, az vagy nem tudja mit beszél, vagy szándékosan igyekszik tévedést kelteni.

De lehet, hogy Baranszky dr. ur nem azokat a közvetítőket értette, akik a szóbanforgó három nemzetiség valamelyikéhez tartozóként vannak nyilvántartva, hanem olyanokról beszélt, akiket, valamely külső jel után ítélve, ilyeneknek vél. Erészben is nagy a tévedés. Mert az a külső jel, amit a közéletmezés keresztény-szociális doktora fölfedez, épp oly kevésbé enged meg a származásra való föltétlen biztos következtetést, mint Zselénszky gróf diszmagyarja. Zselénszky gróf, diszmagyarja ellenére is, lengyel származásu marad, ellenben a hajtincses zsidó, ha Baranszky dr. ur a marhavásáron találkozott is vele, lehet oly régi magyar, mint fölfedezője; csak éppen konzervatív a külsőségekben, ami még mindig jobb, mint ha valaki gondolatvilágában maradt el a korától.

Egyébként érdemileg úgy áll a dolog, hogy ha azok a lengyelnek, oroszoknak és románnak nézett közvetítők, akiken, mint a drágaság alkotó tényezőin, az állat- és élelmiszervásárokon a keresztény-szociális szem megakadt, mint közvetítők nem jelentkeznének: a drágaság még nagyobb volna. Nemcsak azért, mert viszonylag kis igényű emberek és vesződéses munkájukért sokkal kevesebb jövedelemmel érik be, mint a vezérigazgatók; hanem legfőképpen azért, mert az anyagot kikutatják a görbehegyek közt és idehozzák kínálatnak, a többi kínálatok növelésére és árának mérséklésére. Az meg aztán egészen más fejezet, hogy vesződéses munkájukból, kis kereset mellett is, mért tudnak megélni, sőt talán egy pár garast is összekuporgatni. Sokkal mélyebben fekvő okai vannak ennek, mint aminőkkel a kényszerközgazdászok dolgozni szoktak. Talán faji vonásnak is nevezhetnők. Az a szegény, megvetett, lenézett zsidó közvetítő még az áldomás fogalmát sem ismeri, nem hogy legelőször is korcsmába és egyebüvé vinné a keserves keresményét s haza csak azt, ami belőle megmarad. Azért hát nem az ily gazdasági funkciókra érettebb elemeken kell a szemnek megakadnia, hanem, ellenkezőleg, azon kellene dolgozni, hogy azok is ilyenekké tudjanak válni, akikből ez a vonás még hiányzik. A keresztényszociálisok számára itt gazdag működési terület kínálkozik.

A közéletmezés drágasága vagy olcsósága egyáltalán nem azon mulik, hogy kiknek a kezében van, hanem azon hogy mily elvekkal csinálják. Angliában távolról sincs oly drágaság, mint minálunk, pedig lengyel, orosz és román zsidó ott több huzódhatik meg, mint minálunk. Az éjszak-

amerikai Egyesült-Államokban is más a helyzet, pedig, ami fölösleg lengyel, orosz és román zsidóból van: az mind ott talál új otthonra és mégis az egész agrár-vámpolitika nem más, mint védekezés az olcsón termelő Amerika ellen. A közéleti magántudósoknak legalább ennyit illenék tudniok.

Komáromi Sándor.

Zentán és Szabadkán.

Egy kis pót-utleírás.

Irta: Szabolcsi Miksa.

Jöembereimnek igazuk van. Mindig mondták, hogy nem szükséges nagy utra kelni, más világrészekbe menni, hogy az ember újat lásson. Vannak különösnél különösebb dolgok itthon is, nem is messzire a rezidenciától. Csak el kell értük menni. S vannak ugyancsak a szomszédságban felemelő jelenségek is, melyekről szintén nem beszél senkisé. Várják a felfedezőt, ki őket a nagyközönség számára kiassa. Akik ott élnek, természetesnek találják e dolgokat és nem érzik a szükségét a közlésnek. A mi közönségünk szívesen olvas, de írni még nem szeret.

Pedig hogy elámulnánk némely eseten! S ez jó is volna így. Mert az általános elszörnyűködés tisztító hatással volna az elvakult körök erkölcsére. Viszont, amit más oldalról ujságozhatnának, emelné önérzetünket. Megtudnók igazán, a részletekben is és nemcsak általánosságban, milyen részük van hitfeleinknek ennek a mi magyar hazánknak csodaszerű fölvirágzásában.

Igazolásul két különböző dologról referálok ebben a leírásban. Az egyik szomorú tanúsága némely részeink elvadulásának, a másik alkotva mutatja be egy másik részünket, üdvére, javára környezetének és közvetve az egész országnak. Szóval, mint a német költő mondja: ahova nyúl az ember, érdekesre akad. Csak meg kell látni a dolgokat és meg kell különböztetni azt, ami tanulságos, attól, ami közönséges.

*

Ahol olyan sok ártatlan hitfelünket fosztottak meg életétől egyetlen napon, (Az 5609-ik év sevát hó 9. napjáról, azaz 1849. február elsejéről nagy fekete lap van a zentai zsidó hitközség memorkönyvében; negyvenkét zsidót koncoltak föl ezen a napon a városra tört vadrácok; mert a zsidók, úgy tapasztalták a gyilkosok, egytől-egyig a magyarokkal tartanak) — ahol tehát valamikor sok zsidó férfit koncoltak föl egy napon, t. i. Zentán, ahol a héten néhány óráig tartózkodtam, ott ennek az évnek szent róshasono ünnepén ártatlan fiatal zsidóasszonynak ontották a véré, nem a vadrácok, hanem a nem kevésbé vad chaszideusok, még pedig imaházukban, mindannyiuknak jelenlétében.

Nagyban folyt az istentisztelet. Vétkekre, eltévelyedésekre bünbocsánatért könyörögtek a chaszideus hivek, midőn a női osztályban nagyot ütött valaki a pulpitására. S az ütésre, melyre mindenki hirtelen elhallgatott, szózat hallatszott. Egy nő beszélt, Krajnik Náthánnak, a chaszidgyülekezet elnökének a neje. — Hagyják abba az istentiszte-

letet: ezt kiáltotta át a férfiaknak. Nem szabad tovább imádkozni. És meg is mondotta mindjárt, hogy miért. Nőt vett észre a templomban, ki saját haját viseli.

És mit gondoltok, olvasóim, mi történt? A sok istenes hívő között nem akadt egyetlen egy sem, kit emberséges érzés szállt volna meg és ki azt mondotta volna: ha itt van, maradjon itt, imádkozzék közöttünk. Nagy bűn embertársunkat megszégyeníteni, olyan nagy bűn, mintha véré, ontanók, mintha meggyilkolnók, tanítják a talmud bölcsei. Nem, nem, ezt nem mondotta senki sem abban a gyülekezetben, hanem vártak és az istentiszteletet nem folytatták, míg a halálra szégyenült asszony ingadozó lépésekkel, félig ájultan ott nem hagyta az Ur hajlékát, ahová Isten színe elé könyörögni járnak gyarló emberek és ahová a szerencsétlen nők szülei is járnak. Az ő vendégük volt, mert más városban él, ahol férje állatorvos és csak az ünnepre utazott haza szüleihez. Természetes, hogy azt az imaházat kereste föl, ahol ezek imádkoznak. Ott is maradhatott volna, ha a Krajnik Náthánné észre nem veszi és vendéghajába nem kap, hogy jaj! itt egy asszony, ki mikor asszonnyá lett, nem vágta le a haját! Ez annyi, mintha Lilith, a tisztátalan szellemek fejedelmnöje járna itt és ahol Lilith jár, onnan a legszentebb fohász sem száll az Istenhez.

Ez hite lehet babonás asszonynak, de abban a templomban mások is voltak. Férfiak, „tanult, istenfélő, igazságos, tökéletes és jámbor emberek“ (lómdim, jeréim, cadikim, selémim, chaszidim), miknek magukat mondták. Hova lett a tudásuk, az eszük, meg a szívé? Megette egyetlenegy skrupulus. Az, hogy csak nem engedhetik, hogy túl tegyen rajtuk „vallásosságban“ (mert ők ezt vallásosságnak mondják) egy asszony, ha mindjárt elnöküknek is a felesége.

Rossz néven ne vegyék a zentai szent zsidók (ez a nevük a kaftános és pajeszes és maguk között csak polyák zsargonul beszélő zentai katschalabnikoknak; így nevezi őket Zentán a parasztság is), — hogy én itt kedvükért egy darabka talmudot, természetesen magyar fordításban, adok le.

Azt a tanítást, hogy: *kol hamalbin pené chaveró borabim keilu sóféch damim* (aki felebarátját több ember előtt megszégyeníti, olyan bünt követ el, mintha véré, ontaná.) Rav Nachman bar Jicchak így magyarázza: A megszégyenült embert otthagya a pirosság és elborítja a fehérség, mintha csak véré, vennék.

Rav Démitől ezt kérdezte egyszer Abáj: Mire vigyáznak nagyon Nyugaton? (Babyloniától Palesztina nyugatra esik.) És felelt Abáj: Arra, hogy arcokat ne fehéritsenek. (Azaz, hogy embertársaikat meg ne szégyenítsék.) Mert tanította Rabbi Chanina: Hármán szállnak le a gyehennába és onnan vissza nem térnek. És ezek egyike az, ki embertársa orcáját többek előtt megfehéřítette.

Rabba magyarázataiból ez tartozik ide: Dávid királlyal kegyetlenül bántak ellenségei Bath-Sevával elkövetett bűne miatt. Egészen más tárgyról folyt az

oktatás, mikor egyszer csak ezzel a kérdéssel fordult hozzá: Aki más feleségét elcsábítja, mi annak a büntetése? És Dávid király felelt: halál a büntetése, de nem veszi el tulvilági jussát. De *aki fehérre változtatja felebarátja orcáját, annak nincs része a tulvilágban.* (Megolvasható Baba-Mecia traktátusa 58. lapja második és 59. lapja első oldalán.)

Szörnyűség még csak elgondolni is. Van Zentán egy régi orthodox hitközség, szép templommal, jó iskolával és más derék intézményekkel. A chaszideus családoknak, kik vannak vagy ötvenen (szemben a 300 orthodox-családdal), mindez nem felel meg. Elkülönültek és élnek és viselkednek, akárcsak Galicia közepén a klauzok lakói. Sikerült is nekik, hogy egy darab polyák-zsidó világot plántáljanak el jó magyar városba. Ezenkívül lemondanak, bőjtölnek, kasztigálják testüket és életük javát szent exerciciumok között töltik, csak azért, hogy biztosan megszerezze a tulvilágot. S ime, kimondotta róluk a szörnyű ítéletet már Dávid király: elveszítették tulvilági jussukat. Elveszítették szent ünnepnek napján, szent helyen egybegyűlve, szent könyörgéseket az ég felé küldve.

Térjetelek meg, testvéreim, még van remény. Hirdesetek bőjtöt, gyűljetek egybe és melleketek verdesve, kérjetelek bocsánatot a gyilkos módon megsértett, ártatlan asszonytól, ki fohászkodni ment az Ur hajlékába, de akivel ti embertelenebbül bántatok, mint Szodoma város emberei a segítségükre szorult szegénnyel. Félreértett vallásosságból tettétek, igaz, ép azért számolhattok bünbocsánatra a Mindenható Isten végnélküli irgalmatosságától. De meg kell javulnotok, meg kell változtatnotok életmódotokat. Nem szabad elzárkóznotok a többitől, mert im' látjátok, hogy ez mire vezet. A többi között, igaz, sokan vannak asszonyok, kik a nő legszebb disztől, a hajuktól meg nem fosztották magukat, csakhogy én le merem tenni a főesküt arra, hogyha összes asszonyaitok viselnék saját hajukat, nem követnének el ezzel együttvéve sem olyan bűnt, mint amelyet roshosóno napján mindnyájatok, az egyházfitól az elnökig és Krajnikné önnagyságától a mikveasszonyig, elkövettek akkor, mikor annak a hajás asszonynak az orcáját fehérre változtattátok. A talmud szerint Jeruzsálem elpusztulására hasonló bűn vezetett.

A vallás, én testvéreim, nem csupán csak istentisztelet és obszervancia. A Tóra 613 törvénye *emberiességre* akarja nevelni a hívőt. Egyik legnagyobb mesterünk: Hillel, már 2000 év előtt hirdette a nagy tant, hogy a Tóra összege az az egyetlen nagy tanítás, hogy szeressük felebarátunkat mint önmagunkat, amit úgy kell érteni, hogy ami nekünk nem esnék jól, azt ne kövessük el mások ellen. Ami ezen az egy fenséges nagy tanon kívül van, az ennek csak magyarázata, kellékek, melyek a nagy törvényre előkészítenek. Tudtok erről, mert hisz ismeritek a talmudot és akik nem tudtok róla, megolvashatjátok Sabbath traktátusa 31. lapján. És mit tesztek mégis ti? Őrzitek magyarázatait és lábbal gázoltok magában a nagy tanban, mely az egész Tóra. Emberiség: ez a vallás célja.

„Dicsérjük az Urat — így szól egy nagy vallásbölcészünk — de ne hidd, hogy erre az Urnak szüksége van. Neked, embernek van erre szükséged. Istendicséret istenfélelemre, istenszeretetre vezet, már pedig, ha félünk Istentől, ha szeretjük az Istent, megtartjuk szentül parancsait, melyek csúcsa a kimélet és a szeretet embertársaink iránt“. Tán ezért haragudtak a talmudszerző mesterek a sokat imádkozókra. Aki sokat imádkozik, gondolhatták, utoljára még azt hiheti, hogy ez a cél és megfelelkezik róla, hogy az Ur nem az ajkak szolgálatára vágyik. A szó nemes érzését és az emberszeretet fenséges cselekedetét akarja tőled Isten. Erre nevel a Tóra és a bölcsek összes törvénye. *Ez a vallás*: De hol vagytok ti ettől, asszonyok és férfiak, kik ártatlan embertársatokat a nyilvános megszégyenülés gyötrelmeinek tettétek ki, mert hajviselete más, mint aminőnek szerintetek lennie kellene? Hisz illet a zulukafferek sem tesznek, kiknek sem Tórájuk, sem Szóharjuk.

*

Szabadkán, ahol a lefolyt héten szintén töltöttem egynehány órát, egészen más szférába tartozó eset jutott tudomásomra. El fogom itt mondani már azért is, mert valóságos kis vándorutra készített a bácskaiak gyönyörűen fejlődő metropolisában. Ilyen körutra tulajdonképpen nem is gondoltam. A szabadkai bölcset, Singer Bernát dr. fő-rabbit látogattam meg és lett a paplátogatásból — gyár-
ipari szemle. Az alább elmondandó eset ennek a keretébe tartozik.

Szó nélkül azonban a szabadkai zsidó pártközi helyzetet sem hagyhatom. Ha nem is lesz más, mint a zentai viszonyokkal való összehasonlítás.

Szakadárak Szabadkán is vannak. Itt is, mint Zentán, vannak istenes atyafiak, kiknek nem elég templom a templom, nem elég kóser a kóser és nem elég zsidó a zsidó. Különváltak itt is, csak úgy, mint Zentán, ha nem is sikerült nekik még eddig, csak úgy, mint Zentán, hogy külön hitközséggé, külön szervezetté alakuljanak. (Nem különös és nem egyedülálló-e ez a vágyakozás s elképzelhető volna-e, ha szemforgató központi hivatal nem ösztökélne rá? Vannak katolikusok, kik mást sem tesznek, mint imádkoznak és vannak katolikusok, kik esztendőnkön át sem látnak istentiszteletet: de jut-e azért eszébe az imádkozó résznek azt mondani, hogy különválnak? Emellett a katolikusoknál a vallás dolga egészen a papok kezében van. S mégis, mennyivel nagyobb ott a béke és egyetértés, mint azokban a mi táborainkban, ahol ugynevezett istenfélők is vannak! Ó, hát már sohasem lesz vége ennek az örökös viszálynak és fészkelődésnek? Hát nem sokkal okosabb, ha jámborok és nem jámborok együtt lakoznak? Hát nem jobban hathatnak-e így az istenfélők a hitben gyengébb testvérekre?)

A szabadkai szakadárak még másban is hasonlítanak a zentaiakhoz. Abban t. i., hogy ezeket is, mint amazokat, a pesti orthodox központ lázítja az anyahitközség ellen. Enélkül ezek a töredékek egészen jól összehaférnének a városukban fennálló zsidó szervezettel. Mig így

Szabadkán csak úgy mint Zentán, lógnak a levegőben. Nem juthatnak föl az égbe és nem telepedhetnek meg lenn a földön. Külön testet alkotnak, anélkül, hogy a hitközségtől különváltak volna. Templomuk nincs, hanem csak imaházak tartanak fenn a számukra; istentiszteletüket sakter látja el, kit direkte az ő számukra szerződtettek. Kerülnek tehát pénzébe a hitközségnek, anélkül, hogy csak távolról is olyan intézményekkel rendelkezzenek, minőkben részük lehetne, ha a hitközségben benn maradtak volna, vagy ha oda visszatérnének.

S mégis nagy a különbség a szabadkai és a zentai szakadárok között.

A szabadkaiak el akarnak szakadni, vagy mondjuk így: el akarják őket szakítani egy haladó, vagy orthodox zsargonban: neolog hitközségtől. A templomban, a párját ritkító, szépséges szép, magyar stílusú templomban orgona játszik istentisztelet alatt; az almemor, vagyis az asztal, melyen a Tórát fölolvassák, nem a templom közepén áll, hanem fenn a frigyláda előtt: szóval, tudják a szegény, meggyötört szabadkai orthodoxelvék, kiknek az elveket a pesti központi hivatal szállítja, miért akarnak kiválni.

Zentán egészen más a helyzet.

Zentán az anyahitközség orthodox. Érdekes templomában az almemor abszolút a központban épült és orgonának még a helye sincs meg. A hitközség fürdője párját ritkítja és érdemes rabbijának, mint elő van írva, „3 elismert orthodox rabbtól” van hattárja.

A hitközség elfogadta az orthodox szabálytervezetet és fóruma az Eötvös-utcai központ. És mégis vannak szakadárok, kiknek mindez nem jó, nem kóser, nem zsidó. Kerülik a szép templomot és imádkoznak egy lehetetlen helyiségben. Szerződtettek külön saktert, hozattak melamedokat, visszaugrottak száz esztendővel és berendezkedtek — mint már említettem — kaftánra, pajeszre és zsargonra, a la izraelitika galiciana, vagy a la Polen aus der Pollakei.

Természetesnek fogják találni olvasóim, hogy a budapesti orthodox központ megvédi a szakadárokkal szemben az ő orthodox hitközségét. Azaz, ez *volna* természetes. Csakhogy akkor az orthodox központ nem volna az, ami. A földarabolás jegyében jött a világra. (Szegény világ!) Azóta ott van mindenütt, ahol földarabolásra nyílik alkalma, ha mindjárt a saját szervezetű hitközségben is. Ezekben a különalakulásokban az orthodox vezetés tartalékot lát arra az esetre, ha az orthodox hitközségek — ami előbb utóbb be fog következni — megsokalva a sok bolonditást, megszűnnének törődni a terrorral és leráznák magukról a méltatlan nyűgöt, mely őket ezidő szerint nyomja. Ebben az esetben ott lennének készletben a chaszideus töredékek, a katselabnikok, vad csapatjai, melyeket a központ Zentán csak úgy, mint Miskolcon és Nyirbátorban és akárhány más hitközségben a szabadelvűbb orthodox hitközségek ellen szervezett. Ahol polyakpárt támad, ott gondoljatok nyomban az orthodox központra. Orthodox hitközségről beszélek, minő Zenta is. Mert hogy szívesen támaszt ellenzéket a haladó hitközségben,

minő pl. a szabadkai zsidó anyahitközség, azon már nem is csodálkozunk.

A szabadkai elkülönült töredék, mely a hitközségtől még eddig el nem szakadhatott, a zentai mellett nem is érdekes tehát, minélfogva nem is szólok róla. Azaz pardon! egy kis följegyezni valóm mégis volna, de ez inkább figyelmeztetés az anyahitközség számára.

Mint már említettem, a templomba, melynek nincs párja az országban (nem olyan grandiózus, mint a szegedi, mely az ország legszebb zsidótemploma, de érdekesebb. Magyar-stílusú, azonkívül egészen kupola-alaku, amit máshol még nem láttam.) nem járnak. Jó. A templom nem kóser. De miért kérték a hitközségtől — mert kérték és kaptak is — külön *hétköznapi* imatermet? Szobában, melyet hétköznapi imaházzá tesznek meg, nincs orgona és nincs semmi, ami azt akármilyen szempontból alkalmatlanná tenné istentiszteletre. A szabadkai orthodox-töredék mégis kért és kapott is a hitközségtől külön hétköznapi imatermet. Miért? Mi ennek a célja?

Sokszor minjant sem tudnak összehozni, de külön imádkoznak. Tudakozódtam, miért engedi ezt a hitközség? A hétköznapi istentiszteletet illetőleg a szakadárok csak nem szólhatnak vallási skrupulusokról, lelkiismereti kényszerrel. Hiszen a helyiség és maga az istentisztelet egészen olyan, mint a „neologok”-é?

Azt a feleletet kaptam, hogy a hitközség a kiválni akaróknak minden kívánságát teljesíti, csak maradjanak benn a hitközség kötetékében; csak ne legyen okuk a kiválásra; csak ne támadjon külön hitközség.

Nemes, szép törekvés; igaz becsületére válik a hitközségnek, csakhogy a kiválni akaró orthodoxok, kiket *máshonnan* is támogatnak, heccelnek és *tanácsokkal ellátanak*, egyszerűen becsapják a békéért minden koncesszióra kész hitközséget.

Ha kenyértörésre kerül a dolog — mert ezt készítik elő és mert erre spekulálnak — hivatkozhatnak majd arra, hogy ime: mióta nem járunk a többivel egy és ugyanazon imaházba. „Mert mi, orthodoxok, más felekezet vagyunk.” (Igy hirdetik ezt a pesti kikészítők.) „Meg kell tehát engednie a minisztériumnak, hogy külön hitközséget alakítsunk.” Ismert fogás, de haladó hitközségeink nagy békeszeretetükben mindannyiszor újból felülnek neki.

De én ezt itt csak úgy mellékesen mondom el. A zentai pártközi viszonyok mellett ugyanis a szabadkai helyzet semmi érdekeset nem nyújt. Annál tanulságosabb, amit Szabadkán más téren tapasztaltam.

*

A város nagy kórház építésére határozta el magát. (Meg is építette). Ki akarta kérni erre a kormány támogatását s e célból nagy küldöttséget menesztett a belügyminiszterhez. Jól ment minden. A küldöttség többet ért el, mint amennyit remélt s hogy a fődologra nézve tisztába jött, kezdett érdeklődni a részletek iránt. Kórháznak nagy kelléke az ágy, még ott a belügyminisztériumban kérdezősködtek tehát, hogy kórházuk céljaira vajjon hol kaphatnának jó ágyakat. A belügyminisztériumban ezt hamarjában

nem tudták, de telefonáltak a hadügyminisztériumhoz, mely akárhány katonai kórházat rendezett már be, s arra kérték, mondaná meg, kik szállítanak jó kórházi ágyakat. A válasz prompte megjött: Rothmann Imre Szabadkán. A hadügyminisztérium persze nem is sejtette, hogy a belügyminisztérium a szabadkaiak küldöttsége számára tudakolja az ágyak forrását, annál nagyobb volt a deputátus urak meglepetése. Nini, hisz a szállító hazabéli ember; azok az ágyak otthon készülnek!

Rothmann Imre 3 munkással kezdte az ágyak és sodronybetétek előállítását. Ma kétszáz ember dolgozik a gyárában. Szabadkai fiuk, kiket Rothmannék neveltek egyes munkásoknak és kik közül némelyik jobban keres, mint akárhány iskolaigazgató. Arra Rothmann bácsi nem kapható, hogy a modern követelményekhez képest új gyárat építsen. Ahol szerényen kezdte, azon a helyen működik ma is. Mind jobban terjeszkedik, mind több helyiséget okkupál, (én valami nyolc hosszú bódén mentem keresztül, ahol a munkások ugyszólván egymás hátán kalapálják a vaslemezeket; — milyen fülsüketítő láрма!) de abból a házból ki nem megy, azt a házat le nem bontatja. Új gyárban idegennek érezné magát.

Soha ezelőtt nem hallottam, hogy Szabadkának valami nevezetes gyáripára volna. Ezelőtt nem is volt. Ahol van, mindenhol még az *első generáció* dolgozik. Nincs még multja a szabadkai ipusztvának, de ipusztva az van.

Leginkább meglepett Löwy Mór *márványipara*. — Márványipar Szabadkán? — Az, márványipar Szabadkán. Nagy márványipar, mely szállít a szomszédba, de szállít Konstantinápolyba is. Az egész Balkánon vannak vevői, akik talán azt hiszik, tudja Isten, milyen márványgazdag vidék lehet annak a Szabadkának a vidéke. Holott tudják önök, hogy messze földön kő sincsen.

Löwy Mór, csak úgy mint Hartmann Imre, önmaga őse. Kitanult sarkfaragó volt és hozatott Szabadkára néhány követ, hogy temetői emlékeket faragjon belőlük. S mi lett ma abból a kezdetből! Szédületes nézni a hatalmas kőfürészt, mely egy márványhegyet (hogy is szállították azt a 400 métermázsás követ) szemünk láttára 10 lapos táblára oszt, mire aztán a simítók veszik őket gondjaik alá. Löwy Mór büszkén mutatta be tanítványait. Szabadkai magyar fiukat, kiket ő nevelt és kik úgy ragaszkodnak hozzá, mint gyermekek az atyjukhoz. Több mint száz családnak ad kenyeret az idegenből hozott kő és nem tehetek róla: eszembe jutott, hányszor kell zsebre vágnunk az élődi faj nevezetet.

Még inkább gondoltam erre Hartmann Rafaelné udvarán. Van ott férfi is, de én nem láttam, csak az asszonyt. Micsoda asszony!

Jómódu paraszt nő öltözetében kommandérozni láttam öt tiz helyen egyszerre. Leány és asszony van körülötte, tudjátok hány? Négyszáz. Az egyik udvaron még gágogást hallunk, de a harmadikban már faládnak van a jószág, hogy a hatalmas hűtőbe szállítsák, ahol megvárják a karácsonyt, mikor Londonországban szükség lesz rájuk.

Hartmann Rafael cége a legnagyobb aprómarhaszállító cég Magyarországon. Egész vidékek neki termelnek. És egész vidékeken ő terjeszti a jólétet. Sok szép milliócskát küldtek már Angliából a Hartmann-házhoz. És nem vágta zsebre, hanem osztzkodott benne sok termelő és munkás. A félmillió baromfi mellett, melyet a Hartmann-cég az előző évben külföldre szállított, öt millió tojást is kivitt az országból. És abból a nagy forgalomból, melynek áldását sok száz család látja, még csak 15 esztendővel ezelőtt semmi sem volt. Hartmannék akkor kezdtek próbálkozni vele, nem lehetne-e néhány száz csibére és néhány ezer tojásra külföldön piacot teremteni.

Azt hiszem, hogy abban az új városrészben, mely Szabadkán a vasuti állomás közelében ugyszólván a földből nőtt ki és amely Bács megye székhelyét az ország egyik legszebb városává teszi, nem csekély részük van a zsidó szállítónak és gyáriparosoknak. Sok jólétet terjesztettek, révükön vagyonok jutottak el Szabadkára.

Nem hagyhatom szó nélkül, hogy távozás előtt Hartmann Rafaelné, ki csak délelőtt parasztasszony, és kísérem, Singer Bernát dr., a szabadkaiak annyi szeretettel körülvevő főbbija, fejedelmi pompával berendezett lakásba vezettek, melynek szalonjában egy sarok előtt megállottak. Eltávolítottak egy függönyt és egy pompás üvegszekrényből diszbe öltöztetett Tóra üdvözölt. Hartmanné, ki a szabadkai zsidó nőegylet elnökösszonya, ragyogó tekintettel mutatott a szentírásra, szólván: ime, házam legnagyobb ékessége.

Még egy ipart honosított meg Szabadkán, szintén kicsiny kezdetekből, egy ottani zsidó család. Értem a Weinhut Testvérek celluloid-gyárát, mely ma már 100 munkást foglalkoztat és melynek gyártmányai messze földre eljutnak.

Ha társaságban, ahol hölgyek is vannak, valamely pikantériát, vagy mondjuk magyarul, kis disznóságot akarnak előadni, mi férfiak rendesen egy sarokba huzódunk. Írásban illet megcselekedni nem lehet, aminél fogva is nem nevezhetem meg ezt az iparágat, melyet Szabadkára szintén egy zsidó ember plántált, t. i. Deutsch Herman ur. Engemet a dolog különösen azért érdekelt, mert a zsidó hitű gyárosok közt Deutsch ur az egyetlen orthodox, sőt az orthodox töredéknek, melyről fentebb szó volt, az elnöke. Ebben magában is, hogy t. i. épen ő a gyártója annak, amit hölgytársaságban megnevezni nem lehet, jó adag pikantéria van. Való igaz különben, hogy Deutsch ur nemcsak *olyanokat* készített gyárában. Kapott ő mostanában pátenst a híres párizsi hurka számára szóló újfajtájú hólyagburokra is, gyártja ezenkívül a befőttek lekötésére szóló hólyagpapirost és mindezt állatbelekből, amit jó pénzen vásárol, de melyeknek nálunk hajdanában semmi hasznát sem vették. Deutsch gyártmányának egy-egy fajtája, mint párizsi finom dolgok, melyek, tudja, aki tudja, milyen finom anyagból készültek, szoktak visszakérülni Magyarországra, holott a szabadkai orthodox roshakohol gyára készíti őket egyszerű marháknak a beleiből. Hogy veszik, arról ő nem tehet. Ha nem volna nagy

a kereslet, azt a cikket bizonyára törölné programjából. Szóval, Deutsch Herman is teremtett Szabadkán iparágat, mi azelőtt nem volt. Gyárában 70 munkást foglalkoztat és az ő révén is sok szép külföldi pénz találja útját a piros-fehér-zöld határkövek felé.

Sem vasat, sem márványt, sem szárnyast, sem marhabet nem váltok föl pénzre, de én mégis úgy örvendtem a látottaknak, mintha mindazok a gyárak az enyéim volnának. Nagy dolog az, hogy e vidéken is látam, mily hatalmas részük van hitbelieinknek környékük felvirágoztatásában. Teremtenek, alkotnak, jólétet terjesztenek. Beszélhet nekem ilyenek után az antiszemita sajtó.

H I R E K.

Mégegyszer a talmudtóra és a kongregáció.

Nincs olyan süket, mint aki hallani nem akar. Magyarítani is bajos annak, aki feladatául azt tűzte ki, hogy félreértsen. Váltig igazíthatjuk helyre tévedéseit, csak rátér újra álláspontjára, mintha mitsem szoltunk volna és mintha nem mutattuk volna ki ismételtlen annak tarthatatlan, hamis voltát. Sőt még ő haragszik, hogy miért nem akarjuk belátni mi is, hogy a kör egyenes vonal.

Miklóssy István ur az Alkotmány f. hó 22-iki számában három és fél hasábos cikkben újból a lelkünkre beszél, hogy a Talmudtóra mégis csak kongregáció s ha ütök a kongregációt, üssék a Talmudtórát is.

Elmagyarázzuk újból, hogy a talmudtóra nem más, mint iskola a zsidó ismeretek gyarapítására; hogy továbbá a talmudtórának a zsidó fiu csak tanulója lehet, de *sohasem tagja*.

Ő olvasta a pesti hitközség értesítőjében, hogy tagja.

Hát ő ezt félreértette, azaz nem is olvasta.

A talmudtórát fenntartja vagy a hitközség, vagy valamely egyesület a hitközség kebelében. Ha a hitközség tartja fenn, akkor egyáltalán nincsenek tagjai, ha egyesek a fenntartók, ők a tagok, sohasem a gyermekek.

És ezek a talmudtórák, ismételjük ezt is újból, sehol sem tartják kurzusaikat benn a középiskolában.

A zsidó gyermekkongreganisták Budapesten 3385, míg katolikus tanuló csak 958 volt tagja a Mária-kongregációnak 1908-ban.

És nem jelzi semmi sem az Alkotmányban, hogy mialatt Miklóssy István ezt leírta, markát emelte a szájahoz, hogy belenevessen.

A pesti zsidó nagyhitközség vagy 28.000 tanulót részesít hitoktatásban. Ezek a tanulók a legkülönbözőbb iskolákba járnak. De vannak magának a hitközségnek is iskolái és saját külön hittanfolyamai, melyekbe több mint 3000 gyermek jár. Ezeket teszi meg Miklóssy ur zsidó kongreganistáknak.

És vannak körök, melyek Miklóssy ur cikkeiből meritik információikat! —

Kezdetben csak a talmudtóra tanulóiról beszélt, (ezek száma Budapesten 238), utabban már kongreganista minden zsidó iskolába járó gyermek. Ezek száma Magyarországon több mint 60.000. Dehogyan van annyi katolikus kongreganista az országban.

És milyen furcsa egyéb eredményekre lyukadhatnak ki az Alkotmány logikusai ilyen okoskodás mellett! Előző héten két hitközségünk iskoláit kerestem föl. A szabadkát és a zentait. Kitűnő iskola ez is, az is, mintahogy a zsidó nyilvános iskolák egyáltalában elsőrendűek Magyarországon. És mert ilyenek, akárhányan a vidéki keresztény társadalom legjobb elemei közül küldik gyermekeiket a zsidó iskolába. Sőt teszik ezt más felekezetek lelkészei (Szabadkán) és tanítói (Zentán) is. Szabadkán és Zentán így összesen 47 keresztény tanulója van a zsidóiskoláknak. Ha már most való, hogy a zsidóiskolákba járó gyermekek zsidó kongreganisták, érdekes dolog sül ki. Az, hogy zsidó kongreganista egy egész csapat keresztény gyermek Magyarországon.

Ime, egy kis jezsuita logika és az ember azt bizonyítja, ami épen jól esik neki.

„... Miért nem tiszteli hát a magyarországi zsidóság nevében beszélő Egyenlőség a mi vallásos egyesületeinket?” kérdezi cikke végén szemrehányóan Miklóssy ur.

Cikkirő a kongregációkat érti.

Azt is kérde még az Alkotmány ugyaneme cikke: Miért is mondjuk mi károsnak a kongregáció működését?

És kérde ezt a szerdai számban, mikor a mi vezércikkünket már szombatolvashatta.

És olvasta, mert hisz azzal a számunkkal kiadón foglalkozik.

Olvasta, hogy a püspök, ki a kis katolikus kongreganistákat a régi képviselőházban avatta, (azt híven, hogy csupán csak kongregációs füleknek beszél) kvalifikálhatlan gyalázkodások között említette a zsidóságot. Ezt püspök tette. Nagyon jól tudjuk ezután elképzelni, mit beszél ilyen alkalomkor a káplán, vagy a világi antiszemita.

Amellett mult heti hiradásunk hiányos is volt. A püspök ur ömértósága nemcsak pinklis zsidók újságaitól óvta Mária kis katonáit, hanem lelkükre kötötte azt is, hogy zsidó boltjába valahogy be ne tévedjenek. Miklóssy ur! Vallásos egyesület az, ahol ilyenre izgatnak?

Ezek megállapítása után egyszerre felelek a két kérdésre. Miért nem tiszteli az Egyenlőség a katolikus vallásos egyesületet? Tiszteli. Csakhogy a kongregációk nem vallásos egyesületek. Vallásos egyesületben nem gyalázzák a szomszéd vallását; nem hirdetnek gyűlöletet és nem törekednek existenciák megrontására.

Ezzel egyszersmind megfelelttem Miklóssy ur második kérdésére is, miért mondjuk károsnak a kongregációk működését.

Káros, mert nem a vallásnak, hanem a klerikális hatalomváagnak nevel hadsereget.

Gróf Degenfeld József, a tiszántuli református egyházkerület főgondnoka különben nem zsidó. Az egyházkerületnek f. november 22-ikén Debrecenben tartott közgyűlésén mégis ő is konstata, amit mi már rég megmondottunk, hogy „nagy veszedelem rejlik abban, hogy úgy a felnőttek, mint az iskolai növendékek között a különböző kongregációk valóságos hatalommá fejlődtek.” Érzik ezt tehát a nem katolikus keresztények is, sőt érzik az igaz katolikusok is, kiket soh' sem tévesztettünk össze a klerikálisokkal.

Sz. M.

— **A Lloyd-társulat ünnepi bankettje**, melyet az új kereskedelmi miniszter tiszteletére f. hó 21-ikén rendezett, messze fölülmulja jelentőségben az ily sokadal-makat. Már a külsőségei is arra engednek következtetni, hogy ez nem pusztán véletlen, hanem egyenesen erre törekvő szándék eredménye volt. Megállapíthatjuk ezt abból a körülményből, hogy nemcsak maga az ünnepelt *Böthy László*, az új kereskedelmi miniszter és vezérkara jelentek meg a banketten, hanem — a beteg *Lukács László* pénzügyminiszter kivételével — az egész kormány, élén a miniszterelnökkel eljött a kereskedelem és ipar ama képviselői közé, akiket közös gazdasági munkára a pesti Lloyd-társulat foglal együvé. Ott voltak *Khuen-Héderváry miniszterelnök*, *Beöthy László kereskedelmi*, *Serényi Béla gróf földmivelésügyi*, *Zichy János gróf közoktatásügyi*, *Székely Ferenc igazságügyi*, *Hazai Samu honvédelmi miniszterek*, továbbá *Kálmán Gusztáv*, *Stetina József dr.*, *Kazy József dr.*, *Ottlik István dr.*, *Teleszky János dr.*, *Papp Sándor államtitkárok*, *Láng Lajos dr.*, *Tolnai Lajos*, *Matlakovics Sándor vbtt.*, valamint a politikai és közélet, nemkülönben a köztisztviselői hierarchia, a kereskedelem és az ipar ugyszólván minden irányadó tényezője. Amikor a kereskedelem és az ipar művelői a gazdasági harcok közepette a megszokottnál is súlyosabb nyomás alatt állanak, sőt támadásokban is elég sűrűn van részük: ez a jelenség egymaga is figyelemre méltó. De még inkább figyelemre méltóvá teszi belső tartalma s az megtisztelő, fölemelő méltánylás, amivel legfőképpen a miniszterelnök, de a kereskedelmi miniszter, valamint *Láng Lajos* volt kereskedelmi miniszter és *Kálmán Gusztáv* keresk. államtitkár is a magyar kereskedelem és a nagyipar sokszor meghurcolt és lebecsült munkásainak és munkájuk eredményeinek adóztak. A miniszterelnök beszéde egyenes apotheozisa a kereskedelem és a nagyipar munkájának, illetőleg a vendéglátó Lloyd-társulat hatásainak. A *munkapárt* elődjének állította finom ötlettel a kereskedők és nagyiparosok, a merkantil tevékenységnek képviselőit, akik „gazdaggá és tekintélyessé tették az országot” a múltban, „a jövőjét pedig a kezükben tartják”, s a mezőgazdaságot is a példa követésére serkentették. Rövidebben, szebben, találóbban azt a szerepet megjelölni, melyet a magyar kereskedelem és a nagyipar képviselői és munkájuk képviselnek, nem lehet. A miniszterelnöknek ehhez az irányító fölfogásához igazodott a többi kormányfőfiú fölszólalása is, ami az estét igazán ünneppé tenni és a bankettek sorából, mint emlékezetes aktust kiemelkedni segítette. Ezt annál nagyobb örömmel jegyezhetjük föl, mert a kereskedelem és a gyáripár képviselőit nálunk rendszeren a zsidósággal azonosítják, amikor tehát ennek a közgazdasági munkának részesei igazságos megítéléshez jutnak, akkor a felekezeti és a faj becsületének sokszor elhomályosítani megkísérlett fénye jut új ragyogáshoz. A kormány feje, aki teljes vezérkara és a közélet sok más vezéregyénisége jelenlétében ragadta meg az alkalmat az igazmondáshoz és evvel példát adott, minden kétséget kizáróan oly irányt jelölt meg ezzel, melyet az egész magyar zsidóság legszebb emlékei köré sorozhat. A Lloyd-társulat, mely ehhez az alkalmat megteremtette és hivatalos szónokainak: *Kohner Adolf dr. udv. tanácsos*, *Székely Ferenc udv. tanácsos* és *Singer Zsigmond dr. főszerkesztő* értékes felszólalásaival a megbecsülés kifejezésre juttatását elősegítette, természetesen nem kevésbé érdemes a hála, mint azok, akik az ország és a közélet irányító helyéről az elismerésnek és a kritikának megszólaltatására a legilletékesebbek.

— **A pesti hitközség választmányi üléséből.** A pesti hitközség e heti előljárósági ülésén, melyet *Weinmann Fülöp dr. udv. tanácsos* elnöklete alatt tartottak,

sajnálkozással vették tudomásul, hogy *Adler Gyula* előljáró, a pesti hitközség kórházi bizottságának eddigi érdemes elnöke, ezen tisztségétől megvált. Elhatározásának oka az, hogy oly tiszteletbeli állásba kívánja őt a közbizalom juttatni, amely a pesti hitközség kórházi bizottságában betöltött szerepével össze nem fér. Arról van ugyanis szó, hogy a pesti chevra kadisa elhunyt alelnöke, bold. *Weisz J.* Manó helyébe *Adler Gyulát* ültetik, akit az ő meleg szíve, emberbaráti érzelmei, a tradíciókhoz való ragaszkodása erre éppugy predestinálnak, mint munkakészsége és dologszeretete. A pesti hitközség elnöke a kórházi bizottság éléről távozó emberbarátot meleg szavakkal bucsúztatta el, a választmány részéről id. *Glasz Izor dr.* mondott neki szép szavakban istenhozzádot. Helyére, a kórházi bizottság elnökévé *Szécsi Artúr* választották meg, aki eddig a felekezeti közéletben nem viselt ugyan vezető szerepet, de minden oly képesség meg van benne, ami oly felelősségteljes állás betöltésére, minő a kórházi bizottság elnöksége, alkalmassá teszi. Ugyanitt említjük meg, hogy a választmányi ülés *Bródy Samu dr.* javaslatára elhatározta, hogy a gyermekkórházban megüresült gégeorvosi állást legközelebb betölti.

— **Még egy.** Az a leírás, melyet felelős szerkesztőnk a minapában a hunfalvi jesiváról adott, mint ismeretes, megmozgatta egy magát megnevezni nem akaró jótevő szívét. A felbuzdulás abban nyilatkozott meg, hogy egy szegény orthodox talmudtanuló számára, tanulmányainak a hunfalvi jesibán való végzése idejére (öt év), följánlotta az anyagi támogatást, ami egy summában háromezer koronát is meghalad. A nem mindennapi ösztöndíj odaítélhetése céljából pályázatot írtunk ki, amelynek eredményéről már beszámoltunk. Megírtuk, hogy a szerencsétlenül járt biharkeresztesi orth. rabbi árvája, *Klein Ármin*, találatot a legalkalmasabbnak arra, hogy a följánlott jótétemény alapján istennek tetsző hivatására előkészülhessen. Ugyanakkor azonban jelentettük azt is, hogy a több mint száz pályázó közül igazán nehéz volt a választás és szinte vérző szívvel kellett annyi sok méltó reflektánst reményeitől megfosztani. Ez az írásunk megint jó helyre talált. Egy másik jó embert, ki a nemes tartalom mellett, anyagi javakkal is rendelkezik, *Schön Enoch Hugó*, egy vasuti hirdetővállalat igazgatóját, termékenyítette meg. Ő az első jótevő ösztökélésére is avval az ajánlattal fordult szerkesztőnkhez, hogy öt évre szívesen vállalja egy oly szegény orthodox jesiba-tanuló életszükségleteinek terhéért, aki vallásos ismereteit a hunfalvi jesibán akarja kiegészíteni. Miután az előbbi pályázat résztvevői tulnyomó részben még nem vették vissza írásaikat — a megajánló kívánsága értelmében — szerkesztőnk ezeket vizsgálta át és ajánlatára a rendelkezésre álló ösztöndíjat *Schön Enoch Hugó ur Schreiber M. D.* volt szászrégeni orth. rabbi özvegye, *Henrik* nevű 17 éves fiának ítélte oda. A fiú nagynevű rabbi-családból származik. Unokája a pesti orthodox hitközség boldogult rabbijának, *Szofer Chajimnak*. Anyja és őt félárva testvére sorsán könnyít a nagylelkű adományozó akkor, amikor ösztöndíjhoz juttatja a *Henrik* fiút, aki eddig *Pakson*, *Galántán* és *Szászrégenben* tanult, de anyagi támogatás híján mindenütt inkább csak szegényes rokonai áldozatkészségére utalva, mert édes anyja csekély nyugdíjából — őt kisebb testvére mellett — részére segítség nem jutott. A váratlan segítségről már értesítettük az anyát, aki boldogan, a maga anyai örömeinek túlradásában, a hét folyamán hálásan köszönte meg és fogadta el fia részére *Schön Enoch Hugó ur* nagylelkű támogatását.

— **Ujvári Péter.** Már fél éve, hogy nem vezette közönségünk elé az ő országszerte népszerűvé vált zsidó

alakjait. Sulyos, végzetesnek tetsző betegség kötötte ágyhoz és csak *Herczel* professzor egy csodának is beillő operációja mentette meg életét övének, az *Egyenlőségnek*, az irodalomnak, a magyar-zsidó olvasóközönségnek. E héten újra beköszönt lapunkba, újjáéledett humorral és beköszöntő tárcája a legszebbek közül való, mik törhetetlen tolla alól kikerültek. Ujvári Péter ezentul állandóan tárcarovatunk főszereplője lesz és a legközelebbi jövőben nagyszabásu regényt kezd meg az *Egyenlőség* hasábjain.

— **Udvari tanácsos.** A király *Klein Berthold* budapesti nagykereskedőt, a főváros törvényhatóságának biz. tagját, udvari tanácsosi címmel tüntette ki. Kereskedelmünk fejlesztése körül szerzett kiváló érdemei szolgáltattak erre alapot. *Klein Berthold*nak nevét a közjótékonyság áldozatkész mivelői közt is sűrűn emlegetik.

— **Szép mellékkereset.** Hogy az ember elérje, nem kell más, mint hogy az Ur kegyeltje legyen, minő pl. *Quartin Szavél*, a dohány-utcai templomnak Szent-Pétervártól elhódított új nagy ének mestere. A lefolyt héten szerződést kötött vele a német grammofon-társaság, melynek értelmében *Quartin*nak először más társaság számára énekelnie nem szabad, másodszor tartozik 3 éven keresztül évenként 30 dalt az ő (a német grammofon-társaság) tölcséreibe beleénekelni. Fizet neki ezért a társaság 45.000 (negyvenötezer) koronát, úgy, hogy egy-egy dalért 500 koronát kap a mi édesszavu nagy kántorunk. A társaság 5 esztendőre akarta lekötöni *Quartin* fonografénekeit, az utolsó két évre összesen 50.000 koronát ajánlván föl az előző évek föltételei mellett, de *Quartin* csak 3 évre vállalta a szerződést. Még fiatal ember, hangja mind szebbé és mind erősebbé válik, fogják tehát az ő dalait még jobban is fizetni. Mikor 3 év előtt először kötötte le magát *Quartin* a társaságnak, évi 1000 (egyezer) koronát huzott, a társaság ellenben 100.000 koronáért adott el lemezeket *Quartin Szavél* dalaival.

— **Az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület** elnöksége és kulturbizottsága f. hó 20-án ülést tartott, melyen az Egyesület őszi programját állapították meg. A titkári jelentés foglalkozott a gyors- és gépirási tanfolyamokkal, melyek november 1-én és a magyar nyelvi tanfolyamokkal, melyek november 16-án nyíltak meg. Közölte továbbá, hogy a diákétkezőt már közel 400 egyetemi hallgató látogatja és így a helyiségei szükeknek bizonyultak. Az elnökség ennél fogva elhatározta, hogy a helyiségeket kibővítteti és az erre vonatkozó összes kérdések elintézésére dr. *Neumann Árminné* elnökasszonyt kérte fel. *Hevesi Simon* dr. társelnök a nyilvános előadásokról referált, melyek ünnepélyes megnyitását a Pesti Lloyd társulat disztermében f. é. december 13-ára tűzték ki. Az előadásokat december, január és február hónapokban ismét a Lloyd társulat disztermében tartják meg. A *Cultur Almanach* *Hevesi Simon* dr. szerkesztésében jövő évi január havában diszes kiállításban és változatos tartalommal íg megjelenni. Ezután a beérkezett iskolai pályázatok felett határoztak a bosácz-i, mágocs-i, stomfai, moór-i hitközségek által fentartott iskoláknak egyenként 400—400 korona, a nyitrazsámbokrét-i és a beled-i iskoláknak pedig 200—200 korona évi segélyt szavaztak meg.

Végül az Elnökség *Herczog Mór* báró elnöknek az iskolasegélyre felajánlott 2000 korona adományért köszönetet szavazott.

— **Elismerés.** Az ipolysági st.-quo hitközség f. hó 12-ikén tartott közgyűlésén *Himmler Sándor* dr. iskolaszéki elnök indítványára elhatározta, hogy az Egyenlőség felelős szerkesztőjét, *Szabolcsi Miksát*, a lap jubileuma alkalmából üdvözlí, „mint azt a férfit, — így szól az értesítés, — aki a hazai zsidóságnak bátor és lelkes előharczosa.” Üdvözlétét még az a kívánság kíséri, hogy „még sokáig, igen sokáig gyönyörködhessen Izrael népe jeles tollal írt műveiben és hogy a magyar zsidóság érdekében viselt harcot diadalra juttathassa.”

— **Az OMIKE tanfolyamai.** Az Orsz. Magy. Izr. Közművelődési Egyesület ingyenes magyar nyelvi gyors és gépirási tanfolyamaira folytatólag még december hó 1-ig lehet beiratkozni. A gyors és gépirási tanfolyamok 4—6 hónapig tartanak. Ezekre felnőtt árva gyermekek és özvegy asszonyok jelentkezhetnek, kik a tanfolyam befejeztével oklevelet nyernek. A magyar nyelvi tanfolyamok 5 hónapig tartanak. Ezeken olyanok vehetnek részt, kik még magyarul írni, olvasni, beszélni nem tudnak. Jelentkezés egész napon át a *Gyorsírástudományi Társulatnál* (Dob-u. 66), főtitkárnál (József-körút 28.) és az Egyesület közp. irodájában. (Sip-u. 12.)

— **Az újvidéki hitközség** képviselőtestülete f. hó 19-iki ülésén lelkesedéssel vett tudomást a vallás és közoktatásügyi miniszter urnak azon nagyfontosságú tényéről, hogy felekezetünk állami dotációját 120.000 koronával felemelte; továbbá elismeréssel és hálával adózott a miniszter ur azon elhatározásáért, hogy felekezetünk autonómiájának végleges rendezéséhez hozzá akar látni. Elhatározta a közgyűlés, hogy üdvözlő távirat intéztessék Önméltóságához, kifejezést adva abban, a hitközség efelett érzett őszinte örömeinek és hálájának és hogy Önméltóságát az újvidéki izr. hitközség ezen nemes elhatározásában örömmel és odaadással támogatni kész. Ugyanez az ülés elhatározta, hogy minden egyes tisztviselőjének és alkalmazottjának fizetését — a családtagok számához mérten — 100—300 K drágasági pótlékkal egészíti ki.

— **A győri hitközség** *Perl József* dr. elnökle alatt vasárnap látogatott közgyűlést tartott, melyen az elnök mindenekelőtt melegen emlékezett meg a jótékonyágáról ismert *Kaczander Zsigmond* képviselőtestületi tag elhunytáról. Utána a tápintézzettel kapcsolatban létesítendő menházról szólt, melynek építését, mint előző számunkban írtuk, *Schreiber Ignác* kir. tanácsos 100,000 koronás alapítványa aktuálissá tette. A fentartására szükséges évi még fedezetlen 7000 koronához a chevra kadisa 2000 koronát, a nőegyesület 1500 koronát és a Szandik-egyesület 250 koronát ajánlott föl. A hitközség közgyűlése szintén megszavazott évi 2000 koronát, a még fedezetlen évi 1250 K adományokból lesz beszerezhető. Ennél fogva alapos a remény, hogy az új intézmény alapkövét a közeljövőben letehetik. A közgyűlés végül egyhangulag állandósította állásában *Róth Frigyes*t, az új főkántort.

— **Az ipolysági stquo hitközség** f. hó 12-én tartotta meg tisztújítási közgyűlését. Megválasztottak: *Vermes József*, hitk. elnökké (most már 5-ik izben) *Link Frigyes* hitk. alelnökké (szintén 5-ik izben), *Himmler Sándor* dr. isksz. elnökké, *Szabados Zsigmond* pénztárossá, *Himmler Miksa* templomgondnökká.

כשר Mindennemű kakao, csokoládé és cukorkák ritus szerint készítenek a főtisztelendő győrszigeti orthodox rabbi felügyelete mellett

SCHMIDL L. gyárában
GYŐRÖTT.

— **Községi képviselő.** Törökszentmiklóson a városi képviselőtestületi választáson Weisz Mór dr. főrabbit községi képviselővé választották meg.

— **Halálozás.** Várpalotai Palotay Rezső udv. tan., főv. biz. tag f. hó 20-ikán meghalt Purkersdorfbán. Jelentős közéleti és közgazdasági tevékenységet fejtett ki. Mint a Lukácsfürdő r.-t. vezérigazgatója a hazai fürdőügynek számottevő szolgálatokat tett, mint a Kristály-kutvállalat elnökgazgatója pedig világcikké tudott tenni egy magyar produktumot. Az óbudai demokrata-kör úgy becsülte meg, hogy az alelnöki tisztségét reá ruházta. Mind e tisztségeinél fogva sokat emlegették a nevét. Érdemeit a király két ízben ismerte el. Előbb nemesi sorba emelte, azután udv. tanácsossá nevezte ki. Az utóbbi időben sokat betegeskedett. Hült tetemeit örök nyugalomra tenni hazahozták. A vég-tisztesség f. hó 23-ikán nagy részvéttel ment végbe. Az utolsó kíséretet megadók közt ott voltak: Vázsonyi Vilmos dr., Pető Sándor dr. és Darvai Fülöp dr. orsz. képviselők, Temesváry Rezső egy. tanár, főorvos, ruszti Ruszt József, Rupp Zsigmond, csepeli Weisz Manfréd udv. tanácsosok és számos főv. biz. tag. Életét és működését Adler Illés dr. pesti rabbi megkapóan méltatatta. Az énekreszekről pedig Lazarus főkantor vezetése alatt a templomi kar gondoskodott.

— **Hymen.** Schreier Endre dr., Schreier Jakab dr. fia, folyó hó 26-ikán feleségül veszi Budapesten vágvecsei Wellisch Alfréd és neje, szül. baranyavári Ullmann Vilma leányát, Erzsébetet.

Szász Győző budapesti nyomdatulajdonos folyó hó 26-ikán feleségül veszi Reitzer Ilonka kisasszonyt, Reitzer Ferenc kereskedő leányát.

Naptár.

Vasárnap (1911. november hó 26-ika.) 5672. Kiszlev hó 5-ike. Hétfő 6-ika. Kedd 7-ike. Szerda 8-ika. Csütörtök 9-ike. Péntek 10-ike. Szombat 11-ike. Hetiszódra: Vajécé. (Mózes I-ső könyvének 28-ik fejezete 10-ik versétől, a 32-ik fejezet 4-ik verséig) Hattóra: Vajivrach Jáákov szedé aram... (Hosea XII-ik fejezetének 13-ik versétől a 14-ik fejezet végéig.)

Özv. várpalotai Palotay Rezsőné szül. Feld Ilka, várpalotai Palotay Ferencz, Georgette és Laczi fájdalmas szívvel jelentik, hogy férje, illetve atyjuk

várpalotai

PALOTAY REZSŐ

m. kir. udvari tanácsos
fővárosi bizottsági tag, elnök-vezérigazgató, stb.

hosszas szenvedés után folyó hó 20-án Purkersdorfbán elhunyt.

A megboldogult hült tetemei f. hó 23-án, csütörtökön, délután 3 órakor a kerepesi-uti izr. temető halottas házából helyeztük a családi sírboltba örök nyugalomra.

Budapest, 1911 november 22-én.

Özv. Palotay Fülöpné, mindszeinti Lichtenberg Kornélia, várpalotai Palotai Ödön, várpalotai dr. Palotay Andor, dr. Neumann Vilmosné, Feld Salamon és az összes rokonság.

* Minden uri hölgy, ki szőrmeárut venni óhajt, saját érdekében cselekszik, ha Reitmann Manó (Fürdő-u. 7.) áruházában, a kiállításokon kitüntetett szőrmeárukat előbb megtekinti.

* **Kóser házikosztot** kap 1—2 uriember egy intelligens, vallásos családnál. Cim a kiadóhivatalban.

* **Negyvenötezer** korona vagyonnal férjhez menne 32 éves gyermektelen, vallásos izr. özvegyasszony. Ajánlatokat díjtalanul elintézi Hegedüsne, Eötvös-utca 48. III. 20. Válaszbélyeg.

Pályázatok.

A nyiregyházi statusquo izr. hitközség előljáróságától.

Pályázat.

A nyiregyházi statusquo izr. hitközség előljárósága a megüresedett **főkántori állásra** pályázatot hirdet, egyelőre egy próbaévre.

Az állás javadalmazása **2600 korona** törzsfizetés, **600 korona** lakbér és az itt szokásos mellékjövedelmek.

Megkívánatik, hogy pályázó zeneileg képzett, kellemes és terjedelmes, lehetőleg bariton hanggal bíró, jó megjelenésű, kis családú, 40 éven aluli, a liturgiában teljesen jártas, vallásos, erkölcsös kántor legyen, valamint énekkart betanítani és vezetni tudjon.

A főkántor mellé szervezendő templomi-énekkar javadalmazására, a képviselőtestület évi **5000 kor.**, azaz öt-ezer koronát szavazott meg.

A pályázathoz, a végzett tanulmányokról, zenei képzettségről és eddigi működésről szóló bizonyítványok és a családtagokat feltüntető bizonylat (hiteles másolatok) csatolandók.

Próbaelődásra csak a meghívottak bocsáttatnak és az utiköltség is csak a megválasztottnak térítettik meg.

A pályázatok a statusquo izr. hitközség irodájába, 1911 évi december hó 31-ig nyújtandók be.

Nyiregyháza, 1911 november hó 8-án.

Friss Lajos,

hitk. jegyző

Dr. Rosenberg Emil,

hitk. elnök

A nyiregyházi statusquo izr. hitközség előljáróságától.

Pályázat.

Az elhalálozás folytán megüresedett **I. templom-szolga és pénzbeszedői** állásra a hitközség pályázatot hirdet, egyelőre egy próbaévre.

Szükséges, hogy pályázó a templomritusban teljesen jártas, magyar honos, lehetőleg kis családú, jó megjelenésű, vallásos előéletű, 40 éven aluli koru legyen és a magyar nyelvet szóban és írásban tökéletesen bírja.

Javadalmazása évi **1500 korona** törzsfizetés, a templomudvaron levő természetbeni lakás és az itt szokásos mellékjövedelmek.

Pályázók felhivatnak, hogy magyar nyelven sajátkezüleg irt folyamodványaikat, eddigi alkalmaztatásukat, családi állapotukat és életkorukat feltüntető okmányokkal felszerelve, legkésőbb folyó évi december hó 31-ig a statusquo izr. hitközség irodájába nyújtsák be.

Nyiregyháza, 1911 november hó 8-án.

Friss Lajos,

hitk. jegyző

Dr. Rosenberg Emil,

hitk. elnök

* **Ajánlunk** porteát I-a frt. 1.80, II-a frt. 1.60, III-a frt. 1.30. Mandarin, kis levelű, igen zamatos frt. 3.75. Finom császárskeverék frt. 4.25. Árak kilogrammonként bérmentes szállítással. Polacsek Fülöp és Fia, Nyirbátor.

A döbröközi izr. hitközség előjáróságától.

Pályázati hirdetmény.

A döbröközi izr. hitközségnél megüresedett **kántori állásra** pályázat hirdettetik.

Az állás javadalmazása **1000 korona** készpénz, előleges havi részletekben, természetbeni lakás mellék-helyiségekkel és konyhakerttel, szabadfűtés, minden kósserra vágott szárvasmarha után 1 kg. hus.

A megválasztott kántornak, rabbiktól képesített sóchet-ubódeknek is kell lennie.

Ha akad a pályázók közt, aki e tulajdonságok mellett még tanítói oklevéllel is bír, úgy fizetése a már jelzeteken kívül **1600 korona**, de megkivántatik tőle magániskola fentartása 8—10 tanköteles gyermekkel. Utiköltség csak meghívottaknak térítettik meg. Az állás azonnal elfoglalandó. Kérvények, okmányolva az izr. hitközség elnökéhez intézendők, 1911. évi november 30-ig bezárólag.

Kelt, Döbrököz, 1911. nov. 15-én.

Mauthner Gyula,
hitk. elnök

A sükösd i izr. hitközség előjáróságától.

Pályázat.

A sükösd i izr. hitközségnél **metszői állásra** pályázat hirdettetik azonnali belépésre.

Pályázótól megkivántatik, hogy jó előimádkozó és sóchet ubódek vekoré legyen. Évi fizetés **1000 korona**, mellékteendőként **200 kor.** és természetben megfelelő lakás.

Próbára csak a meghívottak bocsáttatnak és az uti költség a megválasztottnak térítettik meg.

Sükösd, 1911 november 8

Hubert Dávid,
hitk. elnök

A kolozsvári aut. orth. izr. hitközség iskolaszékétől.

Pályázat.

Ujonnan létesített kisedővódánkban keresünk oly okleveles, szigoruan vallásos **óvónőt**, ki a héber nyelvben is némi ismeretekkel bír.

Javadalmazás: **800 korona** törzsfizetés és lakbér, mely külön egyezmény tárgyát képezi.

Okmányok másolataival felszerelt ajánlatok december hó 31-éig nyújtandók be a hitközség titkári hivatalában, Wesselényi M. u. 13. szám alatt.

Kolozsvárt, 1911 évi november hó 19-én.

Neumanu Mór,
isksz. elnök.

A világosi és galsai izr. fiókhitközség elnökségétől.

Pályázat.

A világosi és galsai izr. fiókhitközség pályázatát hirdet **720 korona** évi fizetéssel, szabadlakással, kerttel és a szokásos mellékjövödelmekkel díjazott **kántor-metszői állásra**.

A pályázó legyen vallásos, magyar honos, birjon kellemes hanggal és 3 elismert rabbittól kabolósszal.

Az állás december 1-én elfoglalható.

Utiköltséget csak a meghívottnak térítünk meg.

Világos, 1911. nov. 19.

Dr. Vajda Jákab,
hitk. elnök

A zsolnai chevra kadisa elnökségétől.

Pályázat.

A zsolnai chevra kadisa pályázatot hirdet oly „liberer“ házaspárra, kik a férfi és női halottaknál tanusítandó hagyományos szertartásokat gyakorlatilag értik.

Előnyben részesül az olyan liberer, aki egyuttal **עופות שוחט** és aki leányát betegápolásra adná. Kiműveltetéséről gondoskodva lenne itten.

Díjjazásról és egyébről szívesen ad írásbeli felvilágosítást:

Zsolna, 1911 november havában.

Schlesinger Samu,
a chevra kadisa elnöke.

Reggelizés előtt fél pohár Schmidthauer-féle

Igmándi

keserűvíz az elrontott gyomrot 2—8 óra alatt teljesen rendbe hozza. Használata valódi áldás gyomorbajosoknak székrekedésben szenvedőknek. Kis üveg 40 fill. Nagy üveg 60 fillér.

Elegáns כשר vendéglő

a nyáron át kerthelyiség.

Ujonnan berendezve. — Izléses jó ételek. — Kitűnő italok. — Lakodalmak és ünnepélyek alkalmával külön bejáratu díszes szalon.

NEIGER J. BUDAPEST, VI.,
TERÉZ-KÖRUT 4.

Étterem כשר

Budapest, VII., Kazinczy-utca 51, Király-u. sarok. Izléses ételek! Kitűnő fajborok! Előfizetőknek jutányos ár! Külön szalon, lakomák alkalmára. **Kényelmes kerthelyiség** Elegáns és tiszta vendégszobák 2 koronáért és feljebb.

Schlesinger Jakab vendéglős.

ÉTKEZDE כשר ÉTKEZDE

Issmann Viktor, Budapest, ANKER-KÖZ 4.
Anker-palota.

Elsőrendű hidegételek, füstölthús-árak. Hal és házi sütemények. Legfinomabb italok. Kitűnő borok **של פסח** és szilvórium. — Előzékeny kiszolgálás. Jutányos árak. Modern berendezés. Megrendelések postafordultával eszközöltetnek. Egyszersmind van szerencsém a nagyérdemű közönségnek tisztelettel tudomására adni, hogy VII., Károly-körut 19. szám alatt (Orczy-ház) elsőrangú szállást rendeztem be.

Női kézimunka
ÉS HOZZÁVALÓ ANYAGOK
OSZTÁLYA
VI. DESSEWFFY U. 5
(VÁCI KÖRUT SAROK) MELLETT

Bérczi D. Sándor
BUDAPEST

Vászonművek
KÖTÖTT-SZÖVÖTT ÁRUK
ÉS FÜGGÖNY OSZTÁLY
VIII. ÜLLŐI ÚT 4 (KÁLVINTER SAROK) HÁZ

NAGYKÉPES KÉZIMUNKA ÁRJEGYZÉK VIDÉKRE DIJTALAN

Szalámi gyár

és füstölthúsáru

Özv. Reichenfeld Albertné

Nagykanizsa

RUSZNYÁK

pongyola különlegességek áruháza

BUDAPEST, VII., KIRÁLY-UTCA 21.

:: :: Ajánlja az idény legsikerültebb faconu ruháit! :: ::

Telefon
102—99

Telefon
102—99

220. ábra.

Legujabb
szabásu

divat-
pongyola,

madeira

himzett

gallér és

zsinór-

bojtta,

szintartós

atlasz ve-

lesből,

sötét és

világos

színekben

ára csak

K 11.—

220. ábra.

240. ábra.

:: :: Legujabb divatlapot kívánatra ingyen! :: ::

240. ábra.

Igen

sikkes és

kedvelt

szabásu

pongyola,

sima

pánttal,

szintartó

atlasz

velesből,

sötét és

világos

színekben

ára csak

K 9.50

Alapított
1878-ban

Telefon:
13—76.

Keleti J. Budapest

IV., Koronaherceg-utca 17. sz.

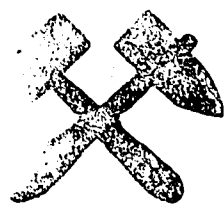
Orvos-sebészeti műszer, kötszer és
villamgépgyártó. Testgyenesítő gé-
pek. Cs. és kir. szabadalm. sérvkötők.
Haskötők, gummi görcsér-harisnyák.
Műlábak, műkezek és betegápolási
eszközök gyára.

A rituális vágatáshoz szükséges, **tüdőfuvók**
miniszteri rendelettel előírt
a legerősebb s megfelelő kivitelben állandó raktáron.

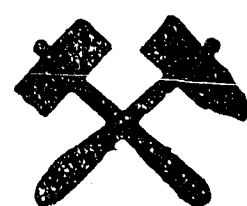
Erős bőrből: 20 cm. 27 cm. 35 cm. széles
11.50 20.— 30.— K.

- - Teljesen fémből: 32 korona. - -

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Salgótarjáni, Petrozsényi,

Annayölgyi, Szászvári, Ostrai, Karwini
porosz-köszén, kovács-szén, légszeszgyári
és bánya-pirszén

ipari és háztartási célokra minden állomásra szállit:

Salamon Jakab és Társa

Budapest, V. ker., Erzsébet - tér 5. szám.

Telefon 57—21.

Házhoz szállitva

Libazsir

vendéglősöknek, főzéshez és sütéshez friss és
tisztá, kilója 2 kor. Vidékre 5 kilós bödönyökben.

Stein Bernát baromfikereskedése

Budapest, IX., Ráday-utca 9.

Lakodalmak, paszták, pármicvok stb. ünnepélyek alkalmára

élő friss halakat

a „plisztráng“-hoz.

a Balaton-, Tisza- vagy a Dunából szállítanak

lfj. Singhoffer Ágoston és Tarsai halászmesterek

BUDAPEST, központi vásárcsarnok.

Vidéki megrendelések vasuton vagy posta útján gyorsan
és lelkiismeretesen eszközöltetnek. Vendéglősök és viszont-
elárusítók kedvezményben részesülnek.

Sürgöny-olm: Singhoffertársai, Budapest.

Telefonszám: 59—98

Szalámi- és füstölthúsáru-gyár

a főrabbi felügyelete alatt.

Mindennemű füstölthús-

különlegességek elárusi-

sítása nagyban és kicsinyben

DIAMANT J.

UJPEST,

Kemény Gusztáv-utca 1. sz.

Telefon 75—07.

KOHN ARNOLD

SIRKŐRAKTÁRA

Budapest, VII., Károly - körut 15. szám.

Síremlékek minden ár és kivitelben, át-
helyezések exhumálásoknál.

JAVITÁSI MUNKÁK A TEMETŐBEN.

Telefon: 18—76.

SZOMBATON ÉS ÜNNEPNAPON ZÁRVA.

Templomi aranyhimzéseket készít művészi kivitelben olcsó árak mellett. Rajzokkal díjmentesen szolgál

HERZ EMMA

Első magyar aranyhimző-telepe

az „Arany érdemkereszt és Román királyi jubileum-érem tulajdonosa.”

Ő cs. és kir. Fensége Augusztia főhercegnő udvari szállítója.

Ő cs. és kir. Fensége József főherceg kamarai szállítója.

Grand Prix nagy aranyérme és keresztje.

Kitüntette:

Országos Iparegyesület díszérmével, továbbá London, Bécs, Budapest, Pécs, Miláno, Bukarest, stb. stb.

Budapest, IV., Kossuth Lajos-utca 6.

בדכשר גמור של פסח

Burgonyaliszt

peszachra, virstli- és süteménykészítéshez alkalmas, a sárvári orthodox rabbi személyes felügyelete mellett készítve, a leg-rigorozusabb vallási követelményeknek megfelelően, minden számlához דכשר (kívánatra sütemény-recept is) kapható:

BISS SALAMON-nál, SÁRVÁR, Vas megye

Orth. kóser cukrász- és péksütemények az orth. hitközség főlvigázata mellett egyedül csakis

FRIEDMANN SALAMON

sütődéjében és cukrászdájában □ □ □

BUDAPEST, VII., DOB-UTCA 22.

kaphatók. Telefon 105—79. Mindennemű rendeléseket pontosan eszközölünk helyben és vidékre.

AZ ELŐRELÁTÓ EMBER

MÁR MOST VESZ

VÁROSI BUNDÁT GAZDASÁGI SZÖRMEKABÁTOT UTAZÓ BUNDÁT LÁBZSÁKOT

NEUMANN M.

CS. ÉS KIR. UDVARI ÉS
KAMARAI SZÁLLITÓNÁL

FÉRFI, FIÚ ÉS LEÁNYKA

RUHA-TELEP

BUDAPEST

MUZEUM-KÖRÜT

1-3. SZ.

árjen

ÁRJEGYZÉKET.

FIÓKOK:

ARAD, BRASSÓ, DEBRECZEN, FIUME, KASSA, KOLOZSVÁR, MISKOLCZ, NAGY-VÁRAD, PÉCS, POZSONY, SZEGED, TEMESVÁR, ZÁGRÁB, BELGRÁD, SOFIA.

Külföldi szemle.

Zsidó pap apácák érdekében.

Hiába tettük tüvé a klerikális lapokat, még nagyító üveggel sem birtuk fölfedezni a legkisebb nyomát sem az örömmek, az elragadtatásnak a katolikus eszme ama fényes diadala fölött, melyről az „Univers Israélite” legújabb száma tesz tanuságot, ahol L. Suffète álnév alatt senki más, mint Wetter Mózes főrabbinus kel védelmére a Franciaországból kiüldözött kedves testvéreknek, a „petites-soeurs”-öknek a kormány radikális politikájával szemben. Hogyan? Hát Franciaországban nem a szekularizáció, nem a szabadkőműves antiklerikalizmus irányítja a zsidóság gondolkodását s vannak még hithű, buzgó zsidók, akik tiszteletben tartják más felekezetek felfogását? De hisz akkor minden egyház-ellenes tendencia, minden papfalás, amit a zsidóságnak in gremio szoktak szemére vetni, csupa üres frázis. Akárhogy legyen is, az el nem tagadható, hogy Wetter Mózes nagy szolgálatot tett a zsidó ügynek, mikor ily módon pártjára kelve a zaklatott francia szerzeteknek — már akár igaza van, akár nincs — levette a zsidóság válláról azt a gyanút, mintha a klerikalizmus elleni harcában a felekezeti és faji szolidaritás burkolt érdekei vezetnék, nem pedig a vallás tiszteletével összeférő liberális gondolkodás. Ime Wetter Mózes nem csinál titkot belőle, hogy ő nem rokonszenvezik a francia radikálisokkal, sőt azzal a vallomással kezdi, hogy mindabból, amit látott, amit átélt, csak az a fenséges igazság domborodik ki, hogy „a vallás méltatlan a nevére, ha helyet enged a gyűlöletnek s ha nem siet minden körülmények közt segítségére azoknak, bármik legyenek is, kiket igazságtalanság fenyeget, vagy akiket a jogtalan erőszak készül elnyomni”.

És Wetter Mózes nem habozik nyíltan kifejezést is adni annak a meggyőződésének, hogy egy oly nagy és nemes országnak, mint Franciaország, kormánya, jobbat is tehetne annál, mint hogy néhány szentéletű nőt zavar és háborgat áldásos munkájukban, akik hisznek a jó cselekedetekben s akik nem csupa szónoki frázisként dobálóznak a felebaráti szeretet s az emberek testvériessége jelszavaival. „Vajjon — teszi hozzá Wetter — a buzgóság oly általános-e, hogy szükséges erőszakkal kioltani egy szerény tűzhelyet, ahonnan a legtisztább sugarak lövelnek ki s ahonnan erőt és bátorítást meríthet a legvisszataszítóbb sebek ápolására, amelyek előtt az emberi állat sokszor összeborzad s erkölcsi korbácsütésre van szüksége, hogy rémülten meg ne futamodjon.”

„Tanácslom mindazoknak — végzi Wetter, — akik tudatlanságból vagy közönyből engednek másokat gyűlöletes cselekedeteket elkövetni, hogy szálljanak ki a nyomor és betegség ezen oduiban, melyeket a kétségbeesés választott hajlékául. Egy tekintet, meg vagyok győződve, elég lesz arra, hogy megtanulják méltányolni azok érdemeit, akik a kegyetlen balsors enyhítésére vállalkoznak s akik a legundorítóbb teendőktől sem riadnak vissza, hogy visszaadni próbáljanak az életnek és reménynek oly egzisztenciákat, akikre a sors keze súlyosan nehezedik, akiket az élet földre tiport. Sietni fognak vissza irodáikba, hogy visszavonjanak egy oly rendeletet, mely sérti az igazságot, mert nem azokat bántja, akik ellen látszólag irányul, hanem a nyomorultakat, sorsüldözötteket, beteget, nyomorékokat, a nagyon öregeket és nagyon kicsinyeket, akiknek nincs más menekvésük, mint az a jóság, amelyet Isten cse-

pegtetett az irgalmas szívekbe az áldozatrakész lelkékbe.”

Milyen szép volna, ha néha-néha a tulsó oldalról is hallanánk ilyen kijelentéseket, amilyeneket, ime, egy rabbi egy zsidó közlöny hasábjain tesz közzé egy katolikus intézmény érdekében.

A „Verband der deutschen Juden.”

A német zsidóknak Berlinben most lefolyt közgyűlést, melynek egyik tárgyáról, Goldstein felolvasásáról megemlékeztünk már lapunk egyik múlt számában, a német zsidók százainak részvétele segítette impozánssá tenni. Horovitz elnök megnyitójában hangsúlyozta az egyesület alapításának tulajdonképpeni célját, mely nem egyéb, mint a német zsidóság államjogi egyenjoguságának kiküzdése s fájdalommal emelte ki, hogy az államhatóságok annak a meghívásnak, hogy a közgyűlés fényét jelenlétükkel emeljék, nem tettek eleget. Reicke polgármester Berlin városa nevében üdvözölte a gyűlést, míg Michelet városi bizottsági tag arra mutatott rá, hogy Berlin város közgyűlésének és tanácsának mily sok zsidó származású tagja van. A beszámoló jelentés előadta, hogy az egyesület a lefolyt évben főleg a katonai kérdéssel, a saktolási tilalommal, az Oroszországba utazó német zsidók zaklatásaival foglalkozott, sikeresen lépett közbe az esküdtek kisorsolásánál a zsidók hátrányára elkövetett abuzusok megszüntetése érdekében s legközelebb emlékiratot tesz közzé az akadémiai tanszékek betöltésénél a zsidók indokolatlan mellőzéséről, valamint egy zsidó apologetikai művet. Ezután következett dr. Baeck düsseldorfi rabbi előadása a zsidóság helyéről a vallások közt, melyben a zsidó hit általános emberi vonásait domborította ki, valamint Goldstein tanárnak már kéthetelőtti számunkban méltatott felolvasása. Cohn-Dessau „Az állam és a zsidók” cím alatt fejtette ki, hogy annak, hogy egy különleges zsidó politika létezik, fő oka a kormány, mely a zsidók alkotmányos egyenjoguságát csorbitja úgy a hitközségekkel, mint az egyes tagokkal szemben. Jele ennek különösen a keresztény felekezeteknek már rég megadott államsegély megtagadása a zsidóktól Poroszországban, a külföldi zsidóság barátságatlan fogadtatása s a zsidó tisztviselők mellőzése. Fölhívja ennél fogva a német zsidóságot, hogy a legközelebbi választásoknál mutassa meg, hogy egyáltalában nem hajlandó támogatni a kormányt az egészséges államszervezetet aláásó s minden joggal és igazsággal ellenkező antiszemita velleitásaiban. Ennek megfelelő határozati javaslatokat is fogadott el a gyűlés, melyekben tiltakoznak az ellen, hogy a közigazgatás a zsidók alkotmányosan biztosított egyenjoguságát kijátszsa, hogy a zsidó tisztviselők az egyetemeken és az állami közhivatalokban háttérbe szoríttassanak, hogy a tiszt és tartaléktiszt pályákról kizárassanak, hogy a hitehagyás megjutalmazására állami előnyöket nyujtsanak s hogy a külföldi zsidókat csak azért, mert zsidók, a tartózkodási engedély megadásánál, s a honpolgárság elnyerésénél megkülönböztetett eljárásban részesítsék.

Marx Károly szombatja.

Az angol szocialista mozgalom első megindítója és önfeláldozó propagálója, Henry Hyndmann „Record of an adventurous life” cím alatt most megjelent emlékirataiban érdekes epizódokat közöl Marxszal való személyes viszonyából, akit mesterként tisztelt és szeretett. „Első pillanatra — írja — Marx egy hatalmas,

de összeférhetetlen, kiszámíthatatlan egyéniség benyomását tette rám, aki mindig kész összetűzni és maga is tart valami közeli támadástól. Miközben erős megbotránkozással nyilatkozott előttem a mi „liberális” pártunk politikájáról, különösen az ir kérdésben, mélyen bennülő apró, vén harcos szemei fölgyultak, vastag szemöldei összeráncolódtak, hatalmas orrcimpái remegtek s vékony ajkairól a tüzes vádak egész özöne áradt, mely egyformán tanuskodott lobogó temperamentumáról s a rendkívüli könnyüségéről, melylyel nyelvünket beszélte. Semmi sem lehetett érdekesebb, mint a tökéletes ellentét, modora és beszéde közt, amikor így a harag izgatta és amikor nyugodtan tejtette ki elméleti nézeteit. A legkisebb megerőltetés nélkül változott át az exaltált próféta és vádló egy önmagát fegyelmező szelid filozófussá s már első szavai után, melyekben rendszerét ismertette, tisztában voltam afelől, hogy sok évnek kell lefolynia, mielőtt megszűnnék iskolás gyermeknek érezni magamat egy ily mester előtt... Imponáló homlokával, szemöldei kiugró éles iveretével, vad tűzben égő szemeivel, erős orrával és nyugtalan szájával, mindez a haj és szakáll irdatlan rengetegétől körveve, személyében egyesíteni látszott faja látnokainak szent ihletét s egy Averroes vagy Spinoza hideg, analizáló elméjét. Az ellentmondó tulajdonságok oly sajátosan olvadtak össze benne, amihez hasonlóra sohasem láttam példát.”

A „Kapital” írója akkor Londonban igen szegény viszonyok között élt, ámbár a rendszeres segély, amelyben hű tanítványa és barátja, Engels révén részesült, megszabadította legalább attól a gondtól, hogy megismétlődhessenek életében az oly kalandok, amilyet egyszer felesége beszélt el Hyndmannak. Marx felesége magas állású német hivatalnok leánya volt s rokonságban állott a büszke skót nemes Campbellekkel. Egy péntek este Marxnak, aki ragaszkodott ősei zsidó hagyományaihoz, nem maradt vacsorára való pénze sem. Összeszedett tehát néhány ezüstvillát és kanalat a Campbell-család címerével díszítve, hogy a zálogoshoz vigye. Szombat este egy idegen, elhanyagolt külsejű, bozontos haju és szakállas zsidó, zsebében az ősi címeres, drágaezüstneműekkel: nem volt-e elég a gyanura? Legalább így gondolkozott a zálogos, akihez Marx véletlenül fordult. S hogy gyanuja alaposágáról jobban meggyőződjen, valami ürügy alatt szóval tartotta Marxot addig, míg titokban a legközelebbi rendőrért küldött. A rendőrök őre természetesen teljes mértékben osztotta a zálogháztulajdonos kéteit s szegény Marxot minden teketória nélkül bekísérte. A látszat Marx ellen szólt, hiába erősködött, hiába magyarázgatta, hogy az ezüstneműek az övéi, nem hitték el neki s a nagy szociálista kénytelen volt megkóstolni a rendőrség vendégszeretetét, mialatt családja aggódva várta visszatérését, valamint a pénteki estebédre s a másnapi élelemre szükséges pénzt. Csak következő hétfőn derült ki a tévedés, amikor Marxnak sikerült végre barátai közbejöttével beigazolni, hogy nem betörő s hogy a Campbell-címerrel ékített ezüstnemű jogos családi tulajdona.

Zsidó felekezeti autonomia.

A württembergi kamara bizottsága most tárgyalja az országos izraelita hitközségi szervezetre vonatkozó törvényjavaslatot, melynek kapcsán élénk vitára szolgáltatott okot a kitérésre vonatkozólag felmerült oly értelmű indítvány, mely szerint a zsidó felekezetből való kilépés az illetékes rabbinál akár írásbelileg, akár

jegyzőkönyvileg bejelentendő s a kilépési nyilatkozat csak négy hét múlva lép hatályba, amikor is a rabbi köteles a kilépőnek bizonyítványt szolgáltatni ki. Az indítvány indokolásául azt hozták fel, hogy a kilépés jogát nem szabad csorbitani s azért törvényben kell megállapítani, nem pedig csupán a változásnak alávetett szervezeti szabályokban. Ezzel szemben azonban a kormány azt az álláspontot fogadta el, hogy a rendelkezés a felekezeti törvény folyamánya s következésképp alaptalan aggodalom attól tartani, hogy valakit akarata ellen is kényszeríteni lehet felekezete kötelékében maradni. Rendelkezik azonkívül a törvényjavaslat az egyházi előjáróság azon jogáról is, hogy a hitközségi tagokra rendbüntetések szabhatók ki a fegyelem, a hivatalos tekintély és az istentisztelet méltósága fenntartása érdekében, még pedig egész hat márkáig. Ennek a rendelkezésnek sokan ellene szóltak s bár annak szükségét különösen az alacsony műveltségi fokon álló idegenekkel okolták meg, mégis keresztülvitték a bizottságban annak törlését s csupán az egyházi hivataloknak alárendelt tisztviselők elleni fegyelmi büntetéseket tartották fenn. A javaslat továbbá arról is intézkedik, hogy az egyházkormányzati költségek, a rabbik járandóságai, az előénekesek, a hitoktatók fizetései is, amennyiben állandóan vannak alkalmazva, a központi pénztár útján folyósítsassanak s amennyiben azok fedezésére sem a központi alap, sem a hitközségi tagok járuléka, sem az államsegély nem volnának elegendők, az egyházközségre legyenek kiróhatók. Végre elrendeli a javaslat a számadások nyilvános közzétételét is.

A wormszi zsidó temető.

A napokban adta át Worms város tanácsa az izraelita hitközségnek a hochheimi magaslaton fekvő köztemetőnek azt a részét, melyet kizárólagos használatra rendelt. A régi zsidó temető, mely ép oly világhírű, mint a prágai, ezzel örökre bezárta kapuit, miután ezer éven át szolgált rendeltetésének. De nem esik azért áldozatul a forgalomnak, mint a prágai, hanem fenmarad mai állapotában, mint a kultuszközség elidegeníthetetlen tulajdona. A természetes táj és a műemlékek védelme alatt keletről nyulnak fel a temető egy kortársának, a Burkhard püspök alatt épült dómnak tornyai s ennek szomszédságában feküdt a ma már nem létező püspöki udvar. Ennek oltalma alá annyian menekültek a sötét középkorban azok, kiknek porait rejti magában a temető, a község gyilkosságig tüzelt vad fanatizmusa elől, de, sajnos, többnyire sikertelenül. Oly hely ez, mely számtalan forma és lényeg szempontjából egymáshoz teljesen hasonló, ó-héber fölírásokkal borított szürke és időtől vásott köveivel, valamint az ezekkel összefüggő emlékekkel megkapóan hat a látogatókra. Ha okiratilag az 1034. évet veszik is föl a híres román stílusban épült zsinagóga alapkövetétele évének, mindamellett föltehető, hogy a hitközség, melynek számára épült, már akkor az istenháza nagyságának megfelelő népességgel bírt, mely ép úgy, mint a mainzi, már a 9-ik század közepén telepedett itt meg. Körübelől ugyanilyen koru lehet a temető is, melynek eddig föl talált legrégebbi sírköve az 1077. évszámot viseli. Keleti falánál egy kő látható, mely az első keresztes háború alatt a község élén a nép dühének áldozatul esett tizenkét előjáró emlékének van szentelve. Mindjárt a bejáratnál az uttól balra más két sírkő tűnik szembe, melyeknek felső oromzata a földről fölszedett kis kavicsokat hordoz. Ezek egyike kora híres törvénytudójának,

Rothenburgi rabbi Meirnak emléke, aki Ensisheimban halt meg Rudolf császár fogságában, a másik Wimpfen Süsskindé, azé a frankfurti zsidóé, aki a nagy mester hamvait magas váltságdíjjal váltotta magához és Wormsban temettette el. A zsidó tudományosság és szellemi élet számos más nagyjainak porait is takarja azonkívül a wormszi zsidó temető.

Éji ima.

Csönd. Csönd, ó, társtalan, magános éjem,
Mely rám szakadt s homályos árnyba von...
Uram, ne hagyj magamra, légy te vélem,
Ne hagyj tovább vergődni ágyamon.

Hadd nyíljon szám rég elfeledt imára,
(Megállt az élet és elült a szó)
Ó vágyaim hatalmas büszke vára,
Légy védőpajzs nekem, Mindenható!

Jöjj Istenem, légy álmaim vezére,
Hadd mondjam fáradt ajkkal újra el:
Gabriel balról, jobbról Michael...
S fejem így hajtanám anyám kezére.

Turóczi József.

Emlékezések.

Irja: Kiss Arnold dr.

Estély Russóéknál.

Chanuka szombatjának estéjén családi ünnepség volt Russóéknál. Évek sora óta ezen az estén nyílnak meg a szokottnál nagyobb vendégsereg előtt a Russó-ház termei.

Russó Leó születésnapját ülik chanuka szombatján. Már napokkal előbb lázas izgatottsággal sütnék-főznek a tágassága szempontjából bálteremnek beillő földszinti konyhában. Horovitz néni, a sütés-főzés tudományának terén messze vidéken híres szakácsné-generális sürög-forog ottan, fehér bóbítás főkötőjével, fehér kantáros kötényével, sulyos gondok száz ráncába szedett, pergamenné aszott arculatjával, szaporán forgó főzőkanállal a kezében és örökké rikácsoló, hadi kommandószavakat pergető nyelvvel, élénkséget és komoly jelentőséget kölcsönözve a főhadi szállássá avaszított kulináris helyiségeknek.

Mert nem kicsiny sulyu esemény az, amikor valahol Horovitz néni megjelenik, hogy egyéniségével kiemelje a mindennapiasság szürke légköréből a készülő lakzi hangulatát. Horovitz néni nem közönséges szakácsné, aki rideg pénzen árulja hosszú tapasztalatok során megnemesedett, valósággal átszellemült művészetét. Fiatalabb korában még kenyérkérdés számba ment nála a főzés tudománya. Akkoriban férje nehéz küzdelmekkel tudta csak családját eltartani, kicsiny szatócsüzlete volt a felvégen s egyetlen fiugyermekét, a kis Izidort, a házaspár bizony csak megfeszített munka árán tudta taníttatni. A kis Izidor pedig már akkoriban nagy, sokat ígérő zenei talentumnak bizonyult s a zongoramester díját bizony Horovitz néni a kényesebb igényű gyomrok kielégítésének árán tudta csak előteremteni, úgy, hogy ünnepesebb alkalmakkor uri házakba járt főzőgetni.

Férje, a siránkozó hangú, fonnyadt emberke már régen jobb honba költözött, de Izidor beváltotta a hozzá

fűzött reményeket, ünnepelt zongoramaestró, Oroszországban él s öreg édesanyját igen szépen eltartja s havi küldeményei pontosan jutnak el Zsolnára.

Kitüntetés számba megy tehát, ha Horovitzné most már valamely előkelőbb család kérelmét elfogadja és szikár alakja, tisztes ősz feje a konyhák láthatárán feltűnik.

Russóék meghívását azonban sohasem utasítja vissza. Hiszen az ő Izidorja ugyszólván otthont talált a jószívű Russó-házban s Horovitz Izsó, az orosz művész, sohasem mulasztja el leveleiben a Russó-család üdvözlését, ahol deákkorában a kis Russó lányokat taníttatta zongorázni s ahol mindig szívélyes barátságban volt része.

Lelkes buzgalommal vezényli hát Horovitz néni Russóéknál a szakácsknék kisdéd hadát. Izesebb halat, paprikásat, diósat nálánál messze Privigyéig senki sem tud főzni. Az ő „gefüllte Fisch“-je pedig egyenesen költemény, még pedig határozottan az újabb nyugoti költői irányzat szellemében való poézis, mert amint ennek az áramlatnak a produktumait a homály, a misztikus érthetlenség és bizonyos érzéki merész lendület jellemzik, úgy az ő töltött halainak izessége is valósággal érthetetlen boszorkányművészet, babonás homály decoctumainak vegyelemeiben, és egy csipet belőlük elegendő, hogy az ember az egész világot szerelmes gerjedelmek rózsaszínű ködfátyolában lássa. Hát még a piros husai! Az a tüzes rötségben csillanó mártás, amiben a rafinált művészettel elhintett mazsolaszemek úgy piroslanak, mint a gyönyörű szellemességgel megszerkesztett vigjátékok lelkefölderítő pointjei s amelynek megmagyarázhatatlanul fölcsejlik és minduntalan visszatérő ize olyan, mint — nem bánom — a Puccini operáiban az a csodálatosan fölbukkanó halkzöndülésű vezérmotívum, amelyik olyan különösen édes, melankólikus bájt kölcsönöz az egész dalműnek. Aztán meg a Horovitz néni flódnijai, kindlijei, különféle alakzatu tortái, amelyekről papirosstanceli kürtőjének nyílásával szép, fehér habbal spricceli ki gyönyörű kacskaringós írással Horovitz néni a meglepő fölírást (mintha csak az Adamicza nyomdájában nyomtatták volna) „Es lebe hundert Jahre Herr von Russó!“ — nincsen mindennek párja sehol a világon, talán még a szepességi püspöki konyhán sem, ahol pedig egyenesen Párisból hozatott szakács működik.

Mialatt Horovitz néni a földszinti souterrain helyiségekben föri fejét különböző újabb művészi árnyalatokon és meglepetéseken — azalatt fönn az emeleti szobákban is lázas munka folyik. A termeket diszítik, a kék selyem garnitúrákról leszedik a „schöner“-eket, a zongorát hangolják, a fiuk mükedvelői előadás próbáit tartják, az Imre gyerek üdvözlő beszédet magol, amelyet ő maga ütött nyélbe német nyelven (Russó Leó magyarul nem igen ért) és amely ekképpen hangzik:

Heut' ist Chanuka Abend,
Ach! und so vieles sagend,
Wir haben heute Ferien,
Drum tanzen wir und singen,
Ich hab' ja keinen Kreuzer,
Das ich dir ihn verehere,
Meiner Brust entgeht ein Seufzer
Ob meiner Taschen Leere,
Mein Herz ist aber voll
Mit Treue und mit Liebe
Empfang dies teurer Tata
Von deinem braven Imre.

A leányok, Lilli és Margit a Lohengrin nászindulójának előadására készülnek. Aranka pedig bársony komótsapkát himez ki gyönyörű varrással.

Felvirradt a nagy nap. Chanuka szombatja. Russó papa születésnapja. Illetve nem annyira felvirradt, mint inkább bealkonyodott. Mivel az ünnepség csak délután, az alkonyi órában veszi kezdetét.

Jönnek a vendégek. A rokonok korábban, hogy elsőik legyenek üdvözléseikkel. Megjöttek már *Baumwollék*, az öregek és fiatalok. Az öregek ketten akkora térséget foglalnak el, hogy az egyik kisebb terem majdnem megtelik velük, a fiatalok pedig ifju házások (az ifju Baumwollné a szép Klapholz leány Csacáról) örökké szerelmeskednek. Az öreg Baumwollné: Russó ur nővére, könnyek között csókolja össze fivérét, a család büszkeségét. Itt vannak már *Neubergerék*, a Russó-ház közeli rokonai, akik méltóan büszkék reá, hogy egyik fivérük magyar nemességet kapott hliniki előnévvel a jogi téren szerzett érdemeiért. A deli természetű özvegy *Marmorsteinné*, aki még mindig kíváncsi szép asszony, szintén itt van már lenszöke hajú, márványhidegségű, de gyönyörű Irén leányával, akit titokban és halkán folyton azért dorgál, hogy legyen már kissé barátságosabb a fatalemberekhez, különben örökké pártában fog maradni. Összegyülekezett már teljes számban a közeli és távolabbi atyafiság, öregebb, álmos családapák, akik titokban sóhajtoznak, hogy ma bizony éjfél előtt nem kerülnek ágyba, javakorbeli, még mindig legénykedő mechüten urak, akik erősen fogadkoznak, hogy ma este megforgatják a fiatal menyecskéket, idősebb nénik, akiknek oldalát furja egy kis parázs pletyka után való élénk vágy és fiatalabb mamák, akik még maguk is vágnak egy kis elkésett udvarlás után és szemekkel leányaikat tartják figyelemmel, vajjon a *Goldstein* dr. foglalkozik-e a Malvinkával és vajjon *Schlesinger* Berci, az arkádus fiatal füszerkereskedő nem tartja-e már elérkezettnek az időt, hogy Terkának végre-valahára nyilatkozzék?

Fiatal leányok, fiatal emberek csevegnek az ablakfülkék mélyedéseiben. Zsibong, zug a kivilágított Russó-ház, mint tavaszi verőfényben a méhkasok környéke. *Wünsch* dr. ur *Herzka* Nellinek teszi a szépet, de erre semmit se lehet adni. *Wünsch* doktor csélcsap ember, aki minden szép leálynak egyenlően udvarol, mint a lepke, egyik virágról a másikra röppen. *Orbán* doktor, a fiatal orvos, aki néhány hónapja telepedett le a városban, a remek természetű *Kux* Berta körül legyeskedik. Ez se komoly ügy. Hiszen még nincsen olyan praksisa, hogy abból feleséget tudna eltartani. De ki tudja, talán idővel! A pohánkát se lehet rögtön megenni, amikor megfőtt, várni kell darab ideig, amíg megpuhul.

A fekete *Strasser* (fiatal fakereskedő Kálovon) vicceket mond el a *Strausz* és a *Leimdörfer* leányoknak. Özönviz előtti vicceket, amiket már vagy század izben mond el, de mindegy, a mamák azt mondják leányaiknak, hogy nevetni kell az élcein, mert a fekete *Strasser* igazán komoly partie. Majd ha egyszer beleesett a házasság révébe: akkor nem kell többé nevetni, (remélhetőleg ő se fog tovább nevetni) s le lehet majd szoktatni a szójátékairól.

Egy másik csoportban a fiatal *Singer Árpád*, az első magyar általános biztosító társaság trencsényi főügynöksége zsolnai alosztályának vezető hivatalnok (így szólnak a névjegyei s büszke a hosszú címére) magyaráztatja a köréje gyűlő leányoknak a fővárosi újabb eseményeket. Elmondja, hogy *Küry Klára* most az új csillag a Nemzetiben s *Márkus Emma* a legnépszerűbb operettdiva, hogy *Apponyi Albert* a polgári házasság leglelkesebb szószólója a parlamentben s *Szilágyi Dezső* a legnagyobb ellensége. Nevetnek ugyan *Singer* uron s különösen egy kesernyés arcvonású fiaial reáliskolai tanár,

akit a zsolnai zsidó intelligencia legkellemetlenebb, de egyuttal legműveltebb tagjának tartanak. Dr. *Sinnreich* Aladár a magyar nyelv tanára igyekezik *Singer* urat epés és kissé megvető hangon tévedéseiben megcáfolni, de *Singer Árpád* nem hagyja magát, csak a múlt héten volt Budapesten s a tanár ur esztendő hosszát nem jut a fővárosba.

Természetesen Dr. *Kelen*, a zsolnai rabbi is hivatalos Russóék estélyére, ő csak későbbben jöhetett, előbb a szombati maariv istentisztelettel végzett, azután hazasietett otthonába, hogy havdola mécsesest lobbantson s csak mindezek végzése után juthatott hozzá, hogy az otthoni „beszómimot“ (a szombat esti füszeres szám) kiegészítse a Russó Liliék házából az ő lelke számára kiáradó beszómimmal.

Mikor *Kelen* dr. a társaság körébe lépett, a leghezlegőbb fogadtatásban volt része. A délelőtti istentiszteleten tartott chanuka beszédjéhez gratuláltak neki minden oldalról. A férfiak szellemes midrás magyarázatát emelték ki, az asszonyok meghatva emlegették a hét fiát feláldozó anyáról mondott allegoriáját, *Reinsberg* tanító ur a beszéd stílusát magasztalta s franciául idézett, azt mondta, hogy „le styl c'est l'homme“ igen, igen: a stylus az az ember s ennél fogva az ember nem is más tulajdonképpen, mint stylus, két lábon járó stylus“ *Rottersmann* a tojáskereskedő úgy vélte, hogy a citátum, a poszek a fő, a poszek, a talmudi hely olyan a beszédben, mint a sárgája a tojásban, a stylus mellékes, az csak a fehérje, de a mai beszéd sárga volt, míg *Urbach* bácsi, a gabe, akit ösztövért volta miatt *Kopány* mester: gebének nevezett, *Urbach* bácsi, akinek nyelvezetében és szólásaiban a „tüczechesepesz“, volt az állandó refrain egy tuczat tuczechesepesz kíséretében mondogatta, hogy „e gewüre hat ünser Rov“ s lévén ő gabesága egyuttal szabó is, bizalmasan azt ajánlotta, a rabbi urnak, hogy ez alkalomból kifolyólag rendeljen nála egy prêmes bundát, mert ekkora tekintély, amire mai beszédével a rabbi ur szert tett, megkívánja a kellő külső megjelenés impozáns voltát.

Ezt az általános ömledezést és udvarlást egy ember hallgatta csak gunyos mosollyal, összefont karokkal Dr. *Sinnreich* Aladár tanár ur. Nem állhatta sokáig, odafordult a fiatal emberek társaságához, s halk, elnyomott hangon jegyezte meg: Nos, ti nem mentek kézcsókra? Hogy kurizálnak neki! Pedig okosabb lenne, ha elismerését a kille a rabbi ur iránt azzal documentálná, ha például jó meleg téli harisnyákat venne neki, azzal az ékes felírással kiszöve: „A zsolnai szeretett főrabbinak chanuka droséja alkalmából“, a mint a multkoriban a leányok himeztek számára hintaszéktakarót ugyanilyen felírással.

A fiatal emberek között volt néhány, aki helyeslő mosollyal bólogatott *Sinnreich* dr. epés megjegyzésére. Mert igazán boszantó, hogy egy embert ennyire elkényeztessenek. Hagyján, hogy az öregek dédelgetik, a nénik meg kisíriák a lelküket előtte — de a leányok is meg vannak gabalyodva. A legszebb mosolyaikat a számára tartogatják s vetekednek egymással, hogy a kedvében járjanak. És miért mindez? mert egy néhány szép-csengő üres frázist tud kívágni. Beszélni tud! Hiszen ez a mestersége! Igaza van *Heller Kálmánnak*, a tóteszül, „bogárkahintás“ pajeszos *Reb Hellernek*, aki ha a rabbinus beszédeit dicsérik, egykedvűen azt szokta vállvonogatva mondogatni: „Mbah! soll er e Paraplé machen!“

Az *Imre* gyerek elmondta versezetét, *Russó Lili* és *Margit* megható szépen játszották el a *Lohengrin* nászindulóját, az ünnepi lakoma is főnségesen sikerült (hiába, nincsen párja *Horovitz* néninek) kitűnő volt a hal, kolo-szálisan nagyszerű a piros hus, no meg a *Russó Leó* to-

kaji borához hasonló másolás nem terem minden pinczegáadorban, a kedélyek emelkedetté váltak, a rabbi ur (aki fönn az asztalfőn ült Russó ur mellett és akinek a Neumann szárver külön kosztot főzött, mert bár Russóné szerint a hundsorfer röv ehetik is az ő házában, a zsolnai rabbit mégis kiszólnák, ha föltétlen bizalommal étkeznék bárhol is) a rabbi ur gyönyörű felkészöntőt mondott a Russó családra, az idősebb urak legénykedtek és csipős megjegyzéseket sugdoztak szomszédasszonyaiknak, sőt a gömbölyő özvegy Hertzkané halk sikoltásából következtetve, a mellette ülő sógor, a pápai Hertzka Vilmos nemcsak csipős megjegyzéseket tett, de maga is csipett, a szemek piros mámorban fénylettek, kacagás csöndült, a fiatalság a szomszédos teremben zsibongott (nekik ott terítették) s Russó Lili ezüstcsengettyűs nevetése minduntalan kicsendült az egybefolyó zshivajból, morajló jókedvből.

Végre asztalt bontottak. Akkor a leányok egy kis küldöttsége jött be a papák, mamák, bácsik és nénik asztalához és *Strausz* Erzsike, a polgári felső leányiskola sötétszemű szép tanárnője volt a vezérszónok.

Egyenesen Kelen dr.-ért, a rabbi urért jöttek.

„Nem járja — mondotta kedves pajzánsággal *Strausz* kisasszony — hogy a rabbi urat az öregek egészen lefoglalják. Szegény rabbi ur! Mindig az asztalfőn kell trónolnia, holott hiszen mégis csak fiatal ember és az ifjuságnak mégis csak több joga van hozzá, mint az öregeknek. Aztán meg a kertésznek nemcsak a roskadozó kóros fákat kell ápolnia, de a rózsáskertben is van némi teendője.“

Diadalban vitték át Kelen dr.-ot a fiatalság társaságába.

Ott megint csak bókban volt része. Mintha bizony a rabbi piruló hajadon lenne, akinek udvarlás a kenyerre. Neki udvarolnak a leányok és ez nem is olyan furcsa, mintha ő maga kurizálna. Sok helyzetben a rabbinak leányabbnak kell lenni a lányoknál.

Strausz kisasszony volt a leánysereg hangulatának tolmácsolója. Ők is a mai beszéd hatása alatt állanak. Micsoda nyelvezet! milyen magasanszárnyaló gondolatok! milyen megindító ecsetelése az anyai szeretetnek! Aztán meg a *Makkebeus* állhatatosságnak, a zsidó eszmékhez való ragaszkodásnak az a lángoló apotheozisa!

Sinnreich dr. vette fel a szót. *Sinnreich* Aladár dr. a magyar és német nyelv és irodalom szaktanára, aki ifju éveiben a pozsonyi jesivában tanult azzal a szándékkal, hogy rabbi pályára lép. Ugy mondják, hogy egy kevés időt az országos rabbiképzőben is töltött: de aztán belátta, hogy az Isten őt szónoki pályára nem teremtette: hangja rekedt, mozdulatai félszegek voltak, alakja jelentéktelen. Erős hit sem igen lakozott benne: igen fiatal korban már nevetségesnek tartotta a vallás observanciáit s a hit nagy kérdéseiben is természettudományi alapra helyezkedett.

Ez a meggyőződés azonban állandóan erős küzdelmet váltott ki a lelkében a gyermekkori vallásos környezet letéphetetlen emlékeivel. Valahol Ungvár közelében töltötte gyermekkorát a legfanatikusabb zsidó környezetben. Korán árvaságra jutott, korán kitaszították a nagyvilágba, iszonyu nyomorgások között töltötte ifju korát, gazdag rokonai mivel sem támogatták, az a sötét ifjuság, a padlásszobák nyomasztó hangulata, a talpatlan cipők, a virágtalan fiatal évek megmérgezték a lelkületét. Majdnem hogy embergyüölölvé vált, amely gyűlölet csak később, a biztosabb pozícióban engedett föl valamelyest.

Meggyőződései márol-holnapra változtak. Amit tegnap állított, azt holnap tagadta; amit tegnap vitatott, azt

másnap lecsepülte. Majd a legmerészebb istentagadó volt, majd meg az ortodoxia fanatikus szóvivője. Valaki szellemenesen jegyezte meg róla: *Sinnreich* dr. „orthodox pose“. Ha valakit méltán becsmételtek valahol: *Sinnreich* dr. védelmére kelt. Ha valakit méltán dicsérték: *Sinnreich* dr. pálcát tört felette.

Örökké vitatkozott. Vitatkozott önmagával is. S ha valaki megjegyezte, de hiszen tegnap egészen mást állított, azt felelte: „Az a tegnapi *Sinnreich* dr. volt!“ Én csak azért állok helyt, amit „*Sinnreich* dr. ma mond“.

Vannak emberek, akik volt pályatársaikra haragusznak. Nemcsak akkor, ha ők maguk rosszabb helyzetbe kerültek, mint a volt pajtások, de akkor is, ha maguk nem is cserélnének azok sorsával. Mégis bosszantja őket az egykori kollega sikere, boldogulása.

Sinnreich dr. nem igen szerette a rabbikat, ezeket a szerinte legtöbbször hiuságból, kicsinyes szónoki babérokra pályázó törtetésből, nagyképi fontoskodó celebráló ünnepieskedésből, szinpadai szereplési vágyódásokból összerótt funktionáriusokat . . .

TÁRCA.

Ojlem-habbe.

Irta: Ujvári Péter.

Doktort nem hívtak, se vajákos asszonyt. Nem szokás ez erre felé. A falra, a beteg asszony feje fölé, varázserőjű írásokat szögeznek. Ezek óvják ilyenkor az anyát, legesleginkább a csemetét, amelyre gonosz szellemek leselkednek, hogy megrontsák. Ügyelni kell, hogy ajtón, ablakon is legyen, mert a rontó szellemek leginkább a kulcslyukon, vagy az ablakhasadékon suhannak be a szobába. *Hersleib* Kanarik nem félt tőlük. Az ő táblácskái nem voltak akármilyenfélék; belzi, szadagorai, liszkai eredet volt valamennyi és az odavaló szentek adták a hozzájuk való szöveget.

Hersleib valósággal mámoros volt az apai boldogságtól.

— Egy csekélység — mosolygott a sárgaképi *Hudesz* felé. — Hét kaddes, egy csekélység! Ugy fogok feküdni a föld alatt, mint egy millioner. Egy tréfa, hogy mi lesz, mikor százhusz év múlva hét fiu mondja majd a kaddest utánam. Ez lesz egy élvezet.

— De addig kenyér is kell — nyöszörgött a beteg asszony.

Hersleib legyintett a kezével és így felelt:

— Talán nem lesz? Az isten talán nem fog adni? Az asszony nem felelt. Mit mondjon? Hogy a hatnak is csak szűken mérte ki a jó isten a kenyeret? Káromlás az ilyen beszéd, hát jobb, ha hallgat.

Talán tudta *Hersleib*, mit gondol az asszony, talán nem szidta. Valami kételkedése neki is lehetett a jövő felől, de ő nem szerette ezeket a gondolatokat. Hogy magát is, az asszonyt is megvidámitsa, a teknő fölé hajolt, nyalábra fogta az apróságot és úgy mutatta nagybüszkén az asszonynak.

Hudesz arcán is megderült a boldogság. Intett a fejével, hogy ez bizony gyönyörű gyerek.

— És a koma? — kérdezte aztán az urától.

Hát ez igazán fontos kérdés. Komassággal nem kiálnak meg akárkit. Szegény ember rendszerint gazdagot szemel ki erre a szerepre, mert a komaság atyafiságos viszonyt teremt és ez csak úgy kellemes, ha a koma vagyonos ember. De aztán azt is nézik, hogy érdemesre

essék a választás, mert a szent cselekedetnél való segítés olyan micve*), hogy annál nagyobb csak kevés van.

— Tudod, mit gondoltam? — szólta Hersleib hosszú fontolgtatás után. — Ezre Komarovot kínálom meg vele. Hudesz összerendezte.

— A gazdag Komarovot? — kérdezte rekedten — Hiszen az szombaton is kereskedik.

Hersleib mosolygott. Fejedelmi nagylelkűség ragyogott az arcán.

— Hiszen éppen azért, Hudesz. Hadd jusson szegény egy kis ojlem-habbehez.***) Szegről-végről atyámfia, hát miért ne segítsek rajta? Mit gondolsz, Hudesz, miért kérek kölcsönt tőle? Mert sajnálom és azt gondolom, hadd jusson egy kis ojlem-habbehez. Talán menjek reb Nojoch Spirához? Reb Nojoch Spira olyan szent, hogy legalább ezer esztendőre biztosítva van. Egy micvéval több vagy kevesebb, neki már meg se kottyán. De Komarovot boldoggá teszem vele. Ahogy kiszámítottam, hát legalább is ezer esztendeig égni fog. Kölcsönzött nekem egyszer száz forintot, egyszer kettőt. Amiért megsegített, azért legalább száz esztendei üdvösség dukál ki neki. És amiért én a pénzt nem adtam meg, azért meg másik száz. Azt gondoltam: ő jót tett velem, hát én miért ne tegyek ő vele jót? Hát nem fizettem. Ráfér erre a szegény apekojreszra egy kis segítség. És most is ő rá gondoltam. Mit ér az a rongyos kétszáz esztendő? Megkínálom a komasággal és ha elfogadja, megint asszekurálta magát vagy száz esztendőre. Az ezután való kölcsönöket nem is számítom.

Hudesz hiába rimázkodott, hogy ejtse el ezt a retentő gondolatot. Komarov rossz zsidó és nem komának való. Hersleib csak mosolygott. Ő ezt jobban érti. Ha az ember jó portékát árul, ott kínálja, ahol szükség van rá. Reb Nojoch Spirának ez az egész komaság egy bagatell. Reb Nojoch Spira tanul és tanul és tanul és ezzel szerzett magának annyi mennybéli járadékot, hogy azt se tudja majd, mit kezdjen vele. De Komarov, az egészen más. Őt föl lehet segíteni ezzel a komasággal.

Hersleib Kanarik ennél fogva magára vette a szombati kaftánját és megindult a Komarov ur háza felé. Az uton egy kicsit alább szállott az elbizakodottsága és mentől közelebb ért az imponáló kőházhoz, annál vakmerőbbnek tünt fel önmaga előtt. Komarov epés ember és rossz-száju. Aztán gögös is, mert gazdag. Kitelik tőle, hogy ajtót mutat neki.

Mikor a kilincsre tette a kezét, hirtelen villanással vágott az agyába a szörnyű gondolat:

— És ha kéri tőled a kétszáz forintot?

Mégis csak okos asszony az a Hudesz és jobb lett volna nem ide jönnie. De aztán meg azt is gondolta: hát kérje. Mikor kapott ő kétszáz forintról olyan váltót, aminőt én adok neki? Egy tréfa, hogy ez milyen váltó. Százhusz év múlva beválthatja a jó istennél. Azt hiszem, a firmával meg lehet elégedve.

Hát lenyomta a kilincset és belépett. Az ajtó nyikorgott és ettől megijedt. Ennyi zajjal igazán nem illik berontani gazdag emberek házába.

Mikor köszöntött, Komarov ur meg se biccentette a fejét. Az ablak előtt állt és duzzadt, piros buzaszemeket méricsikélt a markában, szakértő súlyozással. Hersleib reá szögezte a tekintetét, de olyan óvatosan, mintha attól félne, hogy a szeme is nyikorogni talál, mint az ajtó, mikor belépett. Vigyázva a falhoz lapult és várt.

*) Jó cselekedet.

**) Mennybéliüdvösség.

— Komarov ur — nevetett magában — megijedt. Azt hiszi, pénzért jöttem, azért nem akar rám nézni. Majd csinál nagy szemeket, ha megtudja, miért jöttem.

Komarov ur azonban nem volt kíváncsi rá, hogy miért jött és untalanul pörögtette a zizegő buzaszemeket egyik markából a másikba. A semmibebevés kezdte bántani és türelmetlenül emelgette a lábait, de azért vigyázott rá, hogy zajt ne csapjon, mert Komarov ur nem bocsátaná meg neki ezt az illetlenséget.

A lábának parancsolhatott, hogy ne dörömböljön, de a tüdejének nem tudott parancsolni. Mióta a nyultképi Hudesz lefeküdt, sokfelé szaladgált és a köd, meg a nedvesség belemart a tüdejébe. Ettől aztán köhögött. Most is oly erővel tört ki belőle a köhögés, hogy szinte döngött tőle a nagy szoba.

Hersleib elsápadt. Mit gondol majd felőle Komarov ur? Jót bizonyosan nem. Így csak a rasekol köhöghet, meg legfőleg a gabbe, ha nagyon gazdag.

Komarov ur nem is állta meg szó nélkül. Rávillanott a szürös tekintetét és gunyos mosoly telepedett meg vastag ajkain, mikor kérdezte:

— Mit köhög? Talán haupttreffert csinált, hogy úgy köhög nekem, mint egy milliomos?

— Ezt iz doch nist far azeszkat*) — felelt Hersleib riadtan. Nem szerette a milliókra való célzást. Ez a roszmāju apekojresz még követelni találja tőle a kétszáz forintot.

— Ugy? — nyujtotta a szót Komarov ur — hát mit akar?

Hersleib összeszedte magát.

— Herr von Komarov — kezdte és közelebb bártorkodott — mit szólna egy jó üzlethez?

— Vesz vagy ád? — kérdezte Komarov ur kurtán.

— Adok, Herr von Komarov, adok. A tiz ujját fogja megnyalni, ha megmondom, hogy mit kínálok magának. Mit gondol, Herr von Komarov, mit kínálok magának?

— Hát csak ki vele — türelmetlenkedett Komarov ur.

A gazdag ember tekintélye most már nem félemlítette őt. Egyenlőjogu félnek érezte magát. Ő árut kínál, amaz meg venni akar. Most nem az a fontos, hogy ki a gazdagabb, hanem az, hogy ki a fortélyosabb.

— Hát tudja, Herr von Komarov — kezdte óvatosan és köntörfalazva — ez egy üzlet. De micsoda üzlet. Hogy rövid legyen, Herr von Komarov, hát tetszik tudni, hogy én reb Nojoch Spirát tisztetem, becsülöm. A feleségem azt mondta: menj reb Nojochhoz. Én azt mondtam: mit menjek reb Nojochhoz? Tavaly volt egy ökörböröm. Mentem talán reb Nojochhoz vele? Reb Nojochnak van ezer ökörböre. Hát én magához jöttem, Herr von Komarov.

— Jó, jó, hát mit akar?

— Hogy mit akarok? Jót akarok, én úgy éljek. Mert miért akarnék rosszat? Szegény ember vagyok, Herr von Komarov, de azt nem mondhatja senki se én rólam, hogy nem vagyok egy balrachmonesz**). És én sokszor gondoltam magamban: mit ér magának az a sok pénz, maga mégis égni fog — iber hindert in zvonzig jur.

Komarov szemlátomást mulatott. Most már nem volt türelmetlen.

— Nem akartam megsérteni, Herr von Komarov, de ez így van. Maga egy szegény pose és égni fog. Egy kicsit segitettem már magán és egy-két száz évig jó

*) Nem szemtelenkedésből tette.

**) Lágyszivű ember.

dolga lesz a másvilágon. De száz esztendő ott annyi, mint itt egy szempillantás. Mi lesz aztán, ha ez a száz év lepereg? Jön a tűz, Her von Komarov és az, én úgy éljek, nem nagy multság. Hát gondoltam magamban: az Isten megint adott nekem egy kis kaddeskát, megyek Komarov urhoz és azt mondom neki: Komarov ur, ez egy üzlet. Legyen maga a koma. Nu, mit szól hozzá? Ez egy üzlet, mi?

Komarov a hasát fogta, úgy nevetett.

— És a haszon? — kérdezte fulladozó hangon.

— Azt hiszem — vágta ki Hersleib méltóságosan — az ojlem habbe elég szép haszon. Ojlem habbet kínálok magának, Komarov ur.

Komarov felállt és Hersleibhoz ment.

— Barátom — mondta jókedvűen — ez nekem nem portéka. Én veszek búzát, veszek vasat, veszek bőrkötet, de ojlem habbet nem veszek. Aztán tudja — tette hozzá tréfásan — annyi ojlem habbet nem kínálhat maga, amennyi nekem kellene.

Hersleib szinte kővé meredt. Ő nem tudta megérteni, hogy valaki elutasíthasson magától egy ilyen jó és olcsó üzletet.

— Hát nem kell magának ez a miczve? — kérdezte megütközve.

— Nem barátom, nekem nem kell.

— Gondolja meg, Herr von Komarov. Ha maga a gyereke komája, akkor vehet neki télire egy kabátocskát, fizethet érte a chéderben és engem is megsegíthet egy-egy zsák krumplival, néha meg egy pár forintocskával. Hát ez csak nem kis dolog. Annyi ojlem habbet vehet magának, hogy reb Nojoch Spirával is konkurálhat.

— Nekem az is sok, ami van — csufolódott Komarov. — Isten bizony, nem tudom, mit kezdjek vele. A földesurnak hiába kínálok, a pőspöknek se kell. Tudja mit? Eladom. Megveszi?

Hersleibbal forgott a világ. Sok szép reménysége foszlott itt szerteszéjjel. Értelmeilen, üres tekintettel nézte Komarovot.

— No, megveszi? — ingerkedett vele Komarov — Olcsón adom. És írást is adok róla. Hallja? Mennyi pénze van?

— Két forintom van, meg még nyolcvan krajcár.

— Hát a nyolcvan krajczárért odaadom.

Hersleib gondolkodott. Sok pénz a nyolcvan krajcár. Két kenyeret vehet rajta a hat gyereknek. Sok kenyér kell, de ojlem habbe is kell. Ebből még a sok se elég. De a kenyér mindjárt kell, az ojlem habbe csak később.

— Hát nem kell? — ösztökélte Komarov — Ez csak jobb üzlet, mint a magáé.

Hersleibnak egy ötlete támadt. Az arca földerült és vidáman csapott bele Komarov kezébe.

— Gemacht. Megveszem. De írás kell róla.

Komarov adott írást, amelyben annak rendje és módja szerint Hersleibra cedálta a menybéli üdvösségét.

Jókedvűen kocogott hazafelé.

— No, sikerült? — kérdezte a felesége.

— De még mennyire — felelt Hersleib büszke önhittséggel — Az a gaj eladta nekem az ojlem habbejét.

Hudesz elsápadt.

— És ebből akarsz te megélni? — kérdezte szemrehányóan.

— Miért ne? — felelt Hersleib. — Azt hiszed, magának vettem? Minek nekem az ő ojlem habbeje?

— Hát akkor minek vetted meg?

— Hát a nyulbőrt, meg a tehénbőrt miért vettem? Hogy eladjam. Hát ezt is eladom. Ez lesz csak az üzlet! Hersleib Komarov helyett másik komát szerzett és

ez nagyszerű lakomát csapott a rituális ünnepnapon. Nagy jókedvben voltak a vendégek és sokféle tréfával fűszerezték a hangulatot.

Egyszerre csak felállt Hersleib és azt mondta, hogy ő most egy nagy auktiót rendez.

Az emberek valami bolond tréfát sejtettek és nevettek.

Hersleib a zsebébe nyult és egy írást vett ki belőle.

— Látjátok, rebojszem, ezt az írást? Ez egy kontraktus. Itt az aláírás. Jó aláírás. Komarov uré. Nohát Komarov ur eladta nekem az ojlem habbejét. És én most azt tehetek vele, amit akarok. És én eladom, fölparcellázva, mint ahogy a földet szokták. Számításom szerint lehet neki vagy kétszáz esztendeje. Két forintjával adom az esztendőt. Kinek kell?

A vendégek nagy része félig-meddig mámoros volt és nagyszerű ötletnek tartották ezt a vásárt. Komarovot gyűlölték a községben a lelki könnyűsége miatt, hát örültek, hogy megboszanthatják. Csak úgy kapkodtak az ojlem habbeja után. Ki öt esztendőt vásárolt, ki tizet. Mindenki biztos volt a mennybéli üdvössége iránt, de hát abból sohse szerezhet magának eleget az ember.

Hersleib büszke volt a sikerére. A siker pedig csak növeli még az ambíciót. És mert hogy maradt még neki vagy százötven forint áru, hát ezen is tul akart adni és most már a hetivásárra nem nyulbőrkötet vitt, hanem a Komarov, ojlem habbejét kínálta fünek fának. És nem hívták most már másképpen, csak az ojlemhabbe-embernek.

Komarov nem így gondolta ezt az üzletet. Az a Hersleib csuffá teszi. Ezt már mégse tűrheti. Aztán megtörtént vele, hogy beteg lett. És az elbizakodott ember gögje bizony megtört. Eszébe jutott az a sok szombat, amit megszenteltségtelenített, a sok jó, amit elmulasztott és a kevés jó, amit cselekedett. Ez a kevés jó utat egyengetett volna neki az örök igazság felé és ő ezt is könnyelműen elvetette magától.

Gyötörte a láz és a rémület. És egy napon mikor nagyon rosszul érezte magát, elküldött Hersleibért.

— Hersleib — kérte — adja vissza a kontraktust.

— Ahá — gondolta Hersleib — most jön csak az üzlet.

— Adja vissza — rimázkodott Komarov.

— A kontraktus megvan, — felelt Hersleib óvatosan — de az ojlem habbe már nincs meg.

A beteg ember nyöszörgött.

— A fele legalább hiányzik. Eladtam.

— Visza kell vásárolni — szólt Komarov.

— Ehhez sok pénz kell.

— Mennyi?

— Legalább ötszáz forint és a másik fele, ami még megvan, szintén ötszáz forint.

Komarov átadott neki ezer forintot.

Hersleib a heti piacra ment.

— Jön az ojlem-habbe-ember — nevettek feléje az ismerősök.

— Most nem kínálok, hanem veszek — szólt Hersleib és kezdte vissza vásárolgatni Komarov ojlem habbejét. De óvatosan, hogy az árát föl ne csapják valahogy...

Neumayer Fülöp

Budapest, V., Deák Ferenc-tér 1. (Erzsébet-tér sarok).

Ajánlja dusan felszerelt raktárát mindennemű belföldi és valódi perzsa-szőnyegek, függönyök, ágy, asztalterítők, takarók és átvétőkben. Hazai és egyéb gyártmányok. Minták és árajánlatok kívánatra ingyen és bérmentve.

Telefon II—21.

Telefon II—21.

REGÉNY.

Zsidók.

(45)

Irta: Szemjon Juskjevics.

Oroszból fordította: Fehér József.

A pogrom első percében mintha kicserélték volna. Nem a kérdésre felelt, ha szólították, elgondolkozott hosszan és járt a szobában szünet nélkül le-föl — hanem a lelkében végtelen búbánat terpeszkedett szét. Ugy lát-szott, mintha valami hatalmas tűz, mely belsejében égett, vakított, hirtelen kezdene pislogni, gyengülni és mert hiába égett, ellobbant és most kialudt — elveszett minden életkedve. Pogrom? Csakugyan áll a föld a lábuk alatt? Hová lett Dávid nagyszerű álma a népek jövőendő egyenlőségéről? Hová az igazság, a tegnap még oly kézzelfogható? Hová lett a hit, hogy a zsidók és keresztények testvérek? A raboknak egy életét, egy szenvedését mégis csak elválasztja valami hatalmas dolog és így történt csak, hogy az erősebb rabok rárontottak a gyengébbekre... És valahányszor elfogta a szédületes kin, Mejtához futott és lázasan kérdezte:

— Hiszel még, Mejta, — tudsz még hinni?

És Mejta, elgyötrődve, ijedten, kérdéssel felelt:

— Miért ölnek bennünket, Nachman?

Csak Nátán maradt nyugodt... Nem imádkozott, nem kérdezősködött és minden szavában, Fejgára vetett minden pillantásában benne volt, mint mindig, meggyőződésének ereje.

— Te nem félsz, Fejga — szólt hozzá, el nem eresztve a kezét, — mondd, hogy nem félsz...

Hanem másnap megkezdődött... Délelőtt tíz óra felé megdörrentek a kapuk, az első csapások.

— Itt vannak — kiáltotta valaki, de nem is a maga hangján.

Felzokogott a sirás. A kapu egyszerre bedőlt, nagy zuhanással a földre vágódott és valami negyven főnyi tömeg berontott az udvarra ordítva: üsd a zsidót! A vezér egy ács volt, negyvenes, göndör szakállu, lapos orru. Különös, esetlen ugrásokban futott előre és piros inge lobogott, mint a vérszomj zászlaja. Mögötte rohant az alsó nép, fejszékkel, baltákkal, dorongokkal fölfegyverkezve és hangzott rettenetes kiáltásuk: üsd a zsidót, mint mikor kalapálják a rezet... A vörös inges ember megállt, megcsikorgatta a fogát, nagyot lélegzett és egyszerre, váratlanul fejére sujtott fustélyával az utját elálló zsidónak. A zsidó földre zuhanása és sikoltása jeladás lett a rablásra, mészárlásra... A fosztogatók szétszóródtak a szállásokon és onnan egyszerre kihangzott a szétzuzott ablakok, butorok, keretek, ajtók kinos zöreje... Az udvaron férfiak, nők, gyermekek lóttak-futottak, menekülés után, térdre borultak a pogromosok előtt, könyörögtek, — azok leütötték őket, újra felkeltek, futottak az oldalfalakhoz, hogy átugorjanak a szomszéd udvarra, de utánuk eredtek, szétvágták a fejüket, össze-vissza sebesítették őket... Az üvöltözés, ordítás elviselhetetlen volt. A tágas udvar egy pillanat alatt hitvány vérontás mezeje lett.

A szenvedés nagy perce közeledett... Nátánnak és Fejgának sikerült elrejtőzni a pincében, Nachman pedig, meg Mejta, Bljumocska és Csorna, akiknek a kis leány miatt nem sikerült lemenekülni, visszatértek szobájukba és bezárkóztak. Szima az ágy alatt maradt, Mechele meg őrizte.

Az ablakban egyszerre csak megjelent a vörös inges ács alakja, amint az üveghez szorította arcát. Nézett sokáig a szobába.

— Hohó! fiuk! ennyi zsidó! — hallatszott rekedtes hangja. — Feküdj neki az ajtónak!

Csorna rettegve az ágy alá mászott és suttogva könyörgött:

— Rejtőzzetek el fiaim, bujjatok el. Bljumocska, gyere ide!

Egy erős fejszeccsapás megrengette az ajtót... Az ablakban újra megjelent az ács alakja és most iszonyatos volt nehéz pillantásával, az ablakon végigsimuló szürke bajuszával.

— Törd be az ajtót! — parancsolta, észrevéve Majtát.

Bljumocska az ágy alá mászott, Csorna mellé feküdt, átölelte és minden moccanása, imádkozása oly csendesen folyt, hogy ki nem lehetett volna találni, szenvedéshez készülnek-e itt, vagy valami hiábavalóság lesz a dolog. Mejta Nachmanhoz simult és mintha előre érezné a végzetet, halkan sóhajtott:

— Oh Nachman, én Nachmanom!

Egyszerre hangok özöne megsüketítette a szobát. Az ajtó engedett a nyomásnak és nyolc rongyos ruhás alak bedobban a szobába... Nem is emberi zokogás hallatszott és összevegyült azok hangjával, kiket az udvaron kineztek. Mechele sikoltott. Mint egy kis kutya, el nem mozdult az ágyból, amely alatt Szima feküdt, gyöngéd szókat suttogott neki és nem mert sirni, hogy meg ne ijessze. Az óriás pogromvezér láttára, aki ujjával megfenyegette, vadul felkiáltott és abban a pillanatban előtűnt az ágy alól Szima ősz feje... A pogromvezér kezében egy vasdarab, nehezen lélezett, figyelmesen ránézett az öreg asszony fejére és orrlyukai reszkettek... Aztán Mechelére pillantott, aki torkaszakadtából kiabált, majd egy mélyet lélegzett, esetenül neki huzalkodott és aztán homlokra sujtotta, minden erejéből, közepére célozva, mintha korbáccsal ütött volna. Az öreg asszony elfordította a fejét, arccal fölfelé és keservesen felnyöszörgött... Mechele karjaival a levegőbe kapaszkodva, vérbe borulva, egy mukkanás nélkül lerogyott.

— Segítség! — üvöltött Szima és nagy ügyelbajjal kezdett kimászni az ágy alól. — Megölték a fiamat, az édes fiacskámat...

A pogromvezér megragadta az öreget hajánál fogva és a fonatokat a keze fejére csavarva, huzta, vonszolta maga után és vastag, zsiros hangon ordított:

Pénzt, vén dög, pénzt ide!...

És huzta a haját. Szima jajgatott, a rémülettől, magán kívül volt, az meg öklözte arcán, hátán...

A másik szobában két ember összenézett mindent, ami csak a kezük ügyébe esett, kettő kihurcolt minden kivihetőt, egy fiatal pogromvitéz kihuzta Bljumocskát a lábánál fogva és ügyet se vetve kiáltásaira, bevonszolta a szomszéd szobába, más kettő ellen Nachman egy számmollyal védekezett és rekedt hangon, eszeveszve, már nem is kiáltotta, hanem ordította:

— Ne bántsátok azt a leányt!

De a vörös inges ács már elkapta Mejtát és mig Nachmant kihurcolták a szobából, Mejta hasztalan vergődött, sikoltozott a pogromvezér erős karjai közt.

— Szép zsidóleány — hallatszott az ács elakadó szava és Nachmannak úgy rémlett, a bőrét nyuzzák — hohó! harapsz! kuss, ebadta! — így ni, feküdj szépen és ne rugdalózz.

— Nachman, én Nachmanom — hangzott feléje a panaszos kiáltás.

(Vége következik.)